БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 чыл.
ОКТЯБРЬ
12
ЧЕТВЕРГ
№ 241 (9009).
өртээ 2 коп.

Ирандан хүндүлүг аалчылар Москвада

Москва октябрь 10-да Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлевини болгаш шахиня Фарах Пехлевиня хүндүткел-биле уткуп алган. Олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалаажы ёзугаар Совет Эвилелинде албанның аян-чоруун кылып келгеннер.

Иранның болгаш Совет Эвилелиниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга Иранның шахиншагын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы Д. С. Полянский, албанның өске-даа кижилери, Москваның ажылчы чоннарының төлээлекчилери уткааннар.

Агаар лайнери хонгаш, ужуражыышкын кылыр черже углапкан. Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви, шахиня Фарах Пехлеви оларны үдээн кижилер чадалап базып келген.

Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин, Д. С. Полянский болгаш өске-даа уткаан кижилер аалчылар-биле хол тудуп мендилешкен.

Иранның шахиншагынга хүндүлел таңныылының начальниги рапорт берген. Иранның болгаш ССРЭ-ниң Күрүне гимннери чаңгылаткан.

Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный совет дайынчылар — чадаг шериглер, ужудукчулар, далайжылар чыскаалын эргээн.

Иран күрүнениң баштыңы-биле Совет күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчыларын таныштырган.

Хүндүлүг аалчылар чаны-биле хүндүлел таңныылы байырлыг марш-биле базып эрткен.

Машинага Мохаммед Реза Пехлеви, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин олар олурупканнар. Мотоциклчилерниң хүндүлел таңныылынга үдеткеш, хоорайже чорупкан.

ССРЭ 50

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРИНИҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

С. К. ТОКА,

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары

Бөгүн улустуң байырлалы — ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чылы чоокшулап олурар. Ол алдарлыг юбилейге Тываның ажылчы чоннары, бүгү совет улус-биле бир демей СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннери-биле ужуражырлар. Оларның ындыг бедик көдүрлүүшкүнү хүн бүрүнүң практиктиг сорулгаларын күүседиринден, хамыктың мурнунда хову ажылдарын чедиишкинниг доозуп, чаа көдээ ажыл-агый чылынга белеткелинден база көстүп турар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ишчилери аъш-чем продуктуларын болгаш үлетпүрге чиг-этти хойну бээр дээш эң улуг күжениишкиннерни кылып турарлар. Олар республикага тараа культураларының гектардан-на ортумаа-биле 13,5 центнер бооп турар багай эвес дүжүдүн өстүрүп, ооң ачызында боттарының бирги сорулгазын чедиишкинниг күүсеткен: күрүне шыгжамырынга 113.751 тонна тыва тарааны урган, ол болза күрүне планы-биле көргенинден барык ийи катап хөй-дүр. Каа-Хем районнуң тараажылары кайгамчыктыг күш-ажылчы тиилелгени чедип алганнар. Олар республикага бир дугаарында тараа садарының күрүне планын барык үш катап ажыр күүсеткеш, ону тараа хүлээп алыр черлерже 34.470 тоннаны чүдүрүп чорупкан. 1973 чылдың часкы тарылгазынга үрезинни уруп белеткеп алганнар.

Бистер бөгүн Бии-Хем районнуң тараажыларынга күрүнеге тараа садар талазы-биле социалистиг хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткени база СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвилелдериниң область чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун алганы дээш чүректиң ханызындан байыр чедирип турар бис. Бии-Хемниң тараажылары агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок берге үеде ажаап алышкын ажылын кылып турар. Ынчалза-даа районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының комбайнерлери шалыпчы ёзу-биле ажылдавышаан, ындыг бергелерни чедиишкинниг ажып эртип, чыдыпкан тарааны билдилиг-биле кестирип, бастырып турарлар. Олар хүн келген тудумна күрүнеге тараа садарының темпизин улам улгаттырып турар. Бии-Хемниң тараажылары ооң-биле соксавайн, Тываның Төрээн чуртка бээр тараазынга боттарының салыышкынын улам көвүдедип болурунуң үндезини бар деп турар.

Кызыл хоорсовединиң ажыл-агыйлары база-ла дүжүт ажаап алышкынын бедик темпилиг чорудуп турганының ачызында күрүнеге тараа садар талазы-биле боттарының социалистиг хүлээлгезин күүседипкен. «Көк-Тей», «Бурунгаар», «Межегей» совхозтарның, Көдээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязының, Каа-Хемниң «Ленинчи орук», «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы», «Октябрь 30 чылы» колхозтарының, Таңдының «Коммунизмниң херели», Улуг-Хемниң «Х Улуг хурал» колхозунун комбайнерлери дүжүт ажаап алышкынынга улуг мергежилдиин база органзастыг чорууну көргүскен болгаш оларның чамдыктары ам дүжүт ажаап алышкынын доозупкан болгаш өскелери — доозар чыгай берген ажылдап турарлар.

Ажаап алышкынның чымыштыг хүннеринде маадырларның аттары улам хөйү-биле илереп үнүп кээп турар. Оларның аразында Каа-Хем районда «Коммунизмче орук» колхозтуң комбайнерлери Долгановтар болгаш Ситниковтар алышкыларның аттарын улуг чоргаарал болгаш хүндүткел-биле адап турар бис. Оларның кайызы-даа 7—8 муң чедир центнер тарааны бастырган. «Саян» совхозта Салчак Марат, Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозта Даваа Дойбан, «Октябрь 14 чылы» колхозта Шагду Маадыр-оол, Дуржулга станциязында Владимир Катышев болгаш «хову корабльдериниң» өске-даа хөй-хөй башкарыкчылары боттарының социалистиг хүлээлгелерин база-ла чедиишкинниг күүседип турар.

Бо хүннерде Бии-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде «Көк-Тей», «Бурунгаар», «Межегей» совхозтардан, «Коммунизмче орук» колхозтан комбайнерлер, Кызылдан эки турачылар чеде бергеш, дүжүт ажаап алышкынынга дузалажып ажылдап турарлар. СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдериниң область чөвүлели оларга хапызы-биле өөрүп четтиришкинин байлак тарааны ажаап алырынга дузалааны дээш илередип, оларга ындыг чаагай херекке улуг-улуг чедиишкиннерлиг болурун күзеп турар.

Ажаап алышкынның сөөлгү хүннери чорун турар. Ынчалза-даа республиканың тараа шөлдеринде ам-даа 60 муң гектар ажаап алдынмаан тараа турбушаан. Күстүң чаъстыг-бораннг үезинде ажаап алышкын хүн келген тудумна нарыыдап кел чыдар. Ынчангаш ажаап алышкынның сөөлгү үе-чадазында Тываның бүгү комбайнерлерин мынчаар кыйгырып турар бис: дүжүттү чаңгыс-даа мажак арттырбайн чоокку хүннерде ажаап доозар дээш боттарының күжүнерин салынар. Арткан тараа шөлдеринге ажаап алышкынга чидиригни болдурбазы-биле чүүл-бүрү аргаларны калбаа-биле ажыглаар херек. Ынчаарга тараа болгаш мал чеми культураларының ам-даа чартык кезии сыпта турбушаан. Чөөн-Хемчик болгаш Улуг-Хем районнарының удуртукчулары бо ажылче онза кичээнгейни салыр ужурлуг.

Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүдүн ажаап алырын доозары-биле чергелештир республиканың колхозтары болгаш совхозтары келир чылдың дүжүдү дээш демиселди калбаа-биле чорудар ужурлуг. Ажыл-агый, бригада болгаш салбыр бүрүзүнге бо чылдың өөредиглиг чүүлдерин ыяк анализтеп көөр, 1973 чылда болгаш беш чылдың дараазының-даа чылдарында хову ажылының продуктуларын улам көвүдедирин хандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылыр херек. Партия организациялары, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери онза кичээнгейни келир чылдың дүжүдүнге аңгыс андарылгазынче, үрезиннерниң райончуттунган сорттарын уруп, белеткээринче болгаш шөлдерге өл-шыкты мөөңнээринче салыр ужурлуг.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын тараа культураларын уруп, белеткээрин болгаш арыглаарын мурнукузундан артык органзастыг чорудуп турар. Октябрь 10-га чедир үрезинниң 77 хуузун уруп алган. «Бурунгаар», «Тиилелге», «Кызыл тук» совхозтарда, Таңдының «Коммунизмниң херели», «Революцияның чалбыыжы», Чөөн-Хемчиктиң «Искра», Улуг-Хемниң «Х Улуг Хурал» колхозтарында үрезиннерни часка бүрүну-биле белеткеп урган.

Бо чылын республиканың бүгү ажыл-агыйлары үрезинге боттарынга хереглелдерин долу хемчээлдии-биле хандырар аргалыг бооп турар. Ынчангаш күстен эгелээш бүгү үрезиннерни четчири-биле белеткээш, чогуур тарылга кондициязынга чедир болбаазыраткаш, илегелдии-биле кадагалаар херек.

Бистиң 1973 чылда часкы хову ажылдарын агротехниктиг кыска хуусааларда чорудуп алырывыска күзүн 138 муң гектар черни андарып алыры эргежок чугула. Октябрь 10-да медээ-биле көөрге, хөй-хөй колхоз, совхозтар бо сорулганы четпес боттандырып турар. Ол хүнге чедир күзүн андарган чер 66 муң гектар, планның деңгүп-ле 49 хуузу болган. Чөөн-Хемчик биле Улуг-Хем районнарда ооң-даа эвээш. «Х Улуг хурал» колхоз тараа ажаап алырын шагда-ла доосканы турбуже, ажыл-агыйда күзүн андарган чер 96-ла гектар. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозу 50-не гектар чер андарып алган. Күзүн чер андарарының болгаш келир чылын дүжүт алырының үндезинин тургузарының ооҗумнап турары — ол ажыл-ашти партияның чамдык райкомнарының, партия организацияларының болгаш колхоз, совхоз удуртукчуларының чогуур-биле удуртпайн турарының түңнели деп чүвени тайылбырлап турган-даа канчаар.

Күзүн чер андарарынга ховулардан чогуур өйүнде ажаап алдынмаан саваң база саадалдарлыг бооп турар деп чүвени демдеглевейн барып болбас. Саваң бөлүп, сараатаар ажылдар Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйларында кончуг багай организастаан. Аңаа план ёзугаар 9 муң тонна саваң сарааттап алыр турбуже, 500 тоннадан шоолуг ашпас саваң сарааттаттынган. Бии-Хем районнуң колхоз, совхозтары 1,5 муң гектар четпес шөлдүң саваңын ажаап алган. Ында тараазын ажаап алган шөл 13,5 муң гектар четкен. Районда саваңга хөй чер ээледип, бичии-бичии хөпээннер дег сарааттап турарының уламындан чарар черлиң он хире хуузу андарттынмаан дизе хөөредиг болбас. Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарның ажыл-агыйлары саваңын ооҗум ажаап ап турар.

Күзүн чер андарарынга бар турар бүгү техниканы доңат дүжеринге чедир арткан хүннерде ажыглаары бистен негеттинип турар. Моральдыг болгаш материалдыг деткимче көргүзер хемчеглерни калбаа-биле ажыглаары, күзүн чер андарар ажыл кылып турар механизаторларның амыдырал-чурттальгазынче онза сагыш салыры, келир чазын тарыыр черни дөгере андарып алыр кылдыр чер андарар агрегаттарның дүн-хүн чок ажылдаарын организастаан турары эргежок чугула. Ооң-биле капсырлаштыр ажыл-агый бүрүзүнге саваңны дөгере сарааттап, кажаалап, алгаш, ниитиниң малын азыраар бөдүүн чем курлавырын ооң-биле немей тургузуп алза чогуур.

Келир чылын дүжүт өстүрүп алырынга ажыглаар 200

(Уламчызы 3-кү арында).

Совет-иран чугаалажыышкыннар

Октябрь 10-да Кремльге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйның Иранның шахиншагы Мохаммед Реза Пехлеви-биле чугаалажыышкыннары эгелээн.

Найыралдыг байдалга бооп эрткен чугаалажыышкыннар үезинде совет-иран харылзааларының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш ийи талага сонуургалдыг делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган. Найыралдыг харылзааларны быжыглаарынче, ийи чурттуң улустарының болгаш бүгү-ниитиниң тайбыңын быжыглаазының эрге-ажыктарынга таарыштыр ССРЭ биле Иранның аразынга үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы улам хөгжүдеринче чүткүлүн ийи күрүнениң удуртукчулары илергейлээн.

(СЭТА).

ССРЭ биле ГФР аразында сүмележилгелер

ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга санал-оналдар болгаш сүмележиишкиннер солчур дугайында дугуржулганы ёзугаар ГФР-ниң федералдыг канцлериниң ведомствозунуң статс-секретары Э. Бар Совет Эвилелинге октябрь 8-тен 10-га чедир чорул турган. Э. Барны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев хүлээп алган. Л. И. Брежневке Э. Бар ГФР-ниң Федералдыг канцлери В. Брандтының чагаазын дамчыдып берген. ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле Э. Барның беседазы болган.

Болгулаан ужуражыышкыннарга ийи талалыг харылзааларның айтырыгларын база талаларның ийилдиразының сонуурган турары делегейниң өйү келген чугула айтырыгларын чугаалашкан.

Ийи күрүнениң бот-бодунга ажыктыг кады ажылдажылгазын политиктиг, экономиктиг болгаш өске-даа тала-биле калбартып, хаңыладырынга 1970 чылдың август 12-де ССРЭ биле ГФР-ниң аразынга чарган керээниң ужур-дузазы демдеглеттинген. ССРЭ биле ГФР-ниң политиктиг аргаларын, ол ышкаш үлетпүр, эртем-техниктиг күчү-шыдалын барымдаалап тургаш, ук керээни улам ыңай хөгжүдериниң перспективаларынче онза кичээнгейни салган.

Ийи талалыг харылзааларның практиктиг чамдык айтырыгларын чугаалажып турда, ССРЭ биле ГФР-ниң төлээлекчилериниң аңгы-аңгы деңнелдерге доктаамал ужуражыышкыннар кылырының ажыктыг болгаш ындыг ужуражыышкыннарны келир үеде уламчылаарының чугулазы бадыткаттынган.

Ийи чурттуң Москва биле Боннда тус-тус элчин черлериниң чанынга шериг атташелерин тургузар дугайында дугуржулга чедип алдынган.

Европада амгы байдалдың болгаш хамыктың мурнунда Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының, идегежилгениң, кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга дүүштүр улам ыңай базымнар кылырының айтырыгларын ужуражыышкын үезинде чугулалап көрген.

Беседалар ажык болгаш билчиишкинниг эрткен.

Тываның тараажылары дүүнге чедир 113.751 тонна тарааны күрүне шыгжамырынга киирип, бедиткен социалистиг хүлээлгезин 103,4 хуу чедир күүседи берген.

Районнар аайы-биле мындыг болган:

Районнар	Планы.	Сатканы	Хуузу	Районнар	Планы.	Сатканы	Хуузу
	(тонна)				(тонна)		
ТАҢДЫ	56000	49674	88,7	ЧӨӨН-ХЕМЧИК	4.940	3646	73,8
БИИ-ХЕМ	13000	14847	114,2	БАЙ-ТАЙГА	130	188	144,6
КАА-ХЕМ	27.000	34470	127,6	КЫЗЫЛ	5000	5553	111,1
УЛУГ-ХЕМ	5.580	4357	78,1	БАРЫЫН-ХЕМЧИК	1300	896	68,7
				ЭРЗИН		116	

КЫЗЫЛ ТУК—БИИ-ХЕМЧИЛЕРДЕ

Дүжүт ажаап алыышкынының болгаш күрүнеге тараа дужаарының талазы-биле октябрьның эрткен он хонуунда районнар аразының социалистиг чарыжынга тиилекчи болган Бии-Хем районга СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун тыпсырының хуралы дүүн Туран хоорайга болган. СЭКП ТК-ның кежигүнү, партия Тыва обкомунуң бирги секретары **С. К. Тока** тукту болгаш шаңналды районнуң төлээлекчилеринге тывыспышаан, дүжүт ажаап алыышкынынга база келир чылдың дүжүдүнүң магадылалы болур үрезин урууушкунун чорударынга бии-хемчилерниң чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

СЭКП Бии-Хем райкомунуң бирги секретары **М. С. Харченко** ук шаңналды хүлээп ап тура, районнуң ажыл-ишчилери бо чылдың бедик дүжүдүн чедиишкинниг ажаап ап доозарын, үрезин урууушкунун болгаш мал чеми тарааны уруп алырын, күскү чер андарылгазының планныг онаалгаларын күүседип, юбилейлиг чылда малдан алыр продуктуларны күрүнеге садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг боттандырар дээш чүткүлдүг ажылдаарын айытказн.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК: доозуп турар

Юбилейлиг чылдың дүжүдүн ажаап алырын Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары доозар чоокшулаан. «Шекпээр» совхоз 2600 га тараа культураларын октябрь 10-да, а «Барлык» — 2900 га тараазын — октябрь 11-де ажаап доозупкан. «Большевик» колхоз бо хүннерде 900 га тараа культураларын ажаап аптарга, районга бо ажыл бүрүн доостур.

Районда күскү чер андарылгазының темпизи бедээн. Дээре черни «Барлык» совхоз ээлеп, ол талазы-биле планың 70 хуу чедире берген. Ооң дараазында «Шекпээр» совхоз 1350 га черни чардырган. Часка уткуштур чер чарып белеткээр талазы-биле «Большевик» колхозтуң көргүзүү база багай эвес.

В. ХАНКАЕВ.

ДЕҢ ЭРГЕЛИГЛЕРНИҢ ӨГ-БҮЛЕЗИНГЕ ЧЭЭРБИ СЕС ЧЫЛ ДУРГУЗУНДА

Ленин орденниг Совет Тываның ажылчы чоннары боттарының чаңчыл болган байырлалын — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң составынга Тываның кирген хүнүнден бээр 28 чыл болганын бо хүннерде ханы чоргаарланыышкын-биле демдеглеп турар.

ССРЭ-ниң составынга Тыва Арат Республиканың эки тура-биле киргениниң төөгүлүг ужур-дузазын, хостуг улустарның коммунистиг идеалдар дээш дем каткан демиселинге киржилгениң чаагай ролюн Тываның ажылчыннары, колхозчулары, улусчу интеллигенциязы эки билип турар.

Улуг Совет чурттуң бүгү-ле республикалары, крайлары, областары-биле Тываның экономиктиг болгаш культурлуг харылзаалары бо эрткен чылдарның дургузунда хүннүң-не быжыгып келген болгаш бо төөгүлүг кыска хуусааның дургузунда бистиң эң аныяк республикавыс сайзыраңгай үлетпүрлүг, амгы үениң техниказы-биле чепсеглеттинген, хөй адырларлыг көдээ ажыл-агыйлыг, национал кадрларлыг бооп берген. Ол дээрге Коммунистиг партияның, Совет чазактың, бүгү совет улустарның, ылаңгыя улуг орус улустуң Тыва дугайында хүн бүрү ада сагыш салыышкынының ачызы-дыр. Бо үениң иштинде тыва улустуң материалдыг чаагай байдалы болгаш культура деңнели чайгылыш чок өзүп келген болгаш бүгү совет кижилерниң чоргаарланыышкынын хайныктырып турар.

Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле тыва улус ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чылын төлептиг уткуур, ол төөгүлүг байырлалды коммунистиг тургузуушкунуң бүгү талаларынга чаа-чаа чедиишкиннери-биле демдеглээр дээш политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар.

Тываның экономиказының болгаш культуразының бүгү талалыг хөгжүлдези — ленинчи национал политиканың шынныының, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгезиниң чырыткылыг херечизи болур. Ынчангаш харын 28-ле чыл дургузунда бистиң Совет Тывавыс Совет Эвилелиниң сайзыраңгай автономнуг республикаларының бирээзи апарганы бистиң улустарывысты чоргаарландырып, улам соруук киирип турар.

Коммунистиг партияның ажылдап кылган магалыг чаагай планнары бистерниң мурнувуска делгем оруктарны ажыдып турар. Тываның келир үезинге хамаарыштыр планнаттынган бүгү чүүлдер амыдыралга боттаныр дээрзинге ханы бүзүрелдиг бис. Ооң магадылалы чүл дээрге Совет Тываның бүгү ажылчы чоннарының коммунистиг тургузуушкунга мөдерелдиг болгаш ажыл-ишчи, эрес-шудургу киржилгези, улустарның улуг найыралы болгаш сырый каттыжыышкыны болур.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, ССР Эвилелиниң алдын юбилейин төлептиг уткуур, тоску беш чылдың ийиги чылының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришпишаан, республиканың үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери боттарының чедиишкиннери-биле Төрээн чуртун өөртүп турар.

Тываның үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери шудургу ажылдап, бүдүрүүшкүннүң тос айлар планын 105 хуу, продукцияны сайгарарының планын 103,4 хуу кылдыр күүсеткен. Тудугжулар болгаш транспортчулар база бедик көргүзүглерлиг ажылдап турар.

Агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган-даа болза, юбилейлиг чылда Тываның тараажылары чаагай дүжүттү тарып өстүрген. Дүжүт ажаап алыышкынының үезинде бистиң тараажыларывыс хоорайларның болгаш суурларның ажылчы чоннарының идепкейлиг киржилгези-биле эң шудургу, маадырлыг ёзу-биле ажылдап тургаш, Төрээн чурттуң шыгжамырынга дүүнге чедир 113. 751 тонна эки шынарлыг тарааны урган.

Үстүнде чедиишкиннер дээрге чурттуң бүгү республикаларының эң хеймери — Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың дугайында бистиң Ада-чуртувустуң чаагай сагыш салыышкынының түңнели-дир. Ынчангаш Тываның бүгү ажылчы чоннары өөрүп четтиришкинниң састерин Коммунистиг партияга айыткап, ол өндүр сагыш салыышкынга шудургу ажылхерээ-биле харылап турар.

Чурттуң хөй-хөй бүдүрүлгелери-биле сырый холбаалыг «Тыва даг-дугу» болгаш «Тыва кобальт» комбинаттар бисте ажылдап турар. Оларны дөртен ажыг националдарның төлээлекчилери тудуп тургускан. Эвилелге ужур-дузалыг ол бүдүрүлгелерниң бүдүрген продукциязын чурттуң улус ажыл-агыйынга ажыглап турар. Тывада муң-муң автомобильдер, тракторлар, комбайннар болгаш өске-даа чүүл-бүрү машина-техника ажылдап турар. Оларны бистиң улуг Төрээн чуртувустуң хөй-хөй бүдүрүлгелеринге бүдүрген. Ол дээрге акы-дуңма республикаларның демниг ижиниң, акы-дуңма сырый найыралының тодаргай бадыткалы-дыр.

Республиканың улус ажыл-агыйының хөгжүлдези, экономиказының шапкын өзүлдези — ооң ажылчы чоннарының чаагай байдалының кол үндезини. Чоннуң амыдырал-чуртталгазының болгаш культуразының улам сайзырап турары-биле кады хоорайларда болгаш суурларда чуртталганың база культура-амыдыралдың, школалар болгаш эмнелгелер тудугларының улам-на көвүдеп турар.

Ам республикада дээди эртемниг барык беш муң болгаш тускай ортумак эртемниг сес муң ажыг специалистер ажылдап турар. Ол дээрге база партияның болгаш чазактың сагыш салыышкынының ачызы, чоннуң чаагай байдалының өзүлдезиниң көргүзүүдүр. Бисте тыва инженерлер, агрономнар, эмчилер, башкылар, эртемденнер, чогаалчылар, шүлүкчүлер өзүп үнген болгаш олар эрестиг ажылдап, бүгү улустуң хүндүткелин чаалап алганнар.

Школа, эмнелге, культура-чырыдыышкын албан черлериниң четкизи республикада чылдың-на калбарып, база-ла коммунизм тургузукчуларынга шынчы бараан болуп турар.

Социалистиг республиказының хөгжүлдезинге соруук кирген Совет Тываның ажылчы чоннары чедиишкиннеринге чоргаарланмышаан, партияның айыткан сорулгаларын амыдыралга боттандырар деп бадыткалдыг сөзүн бербишаан, чырыткылыг амыдырал-чуртталгазы, келир үези дээш Коммунистиг партиязынга, Совет чазаанга болгаш бүгү совет улустарга өөрүп четтиргенин илергейлеп турар.

Детский мир

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ НАЙЫСЫЛАЛЫ — КЫЗЫЛ БӨГҮН.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Таңды районда улусчу контроль

Контролёрлар чугула кампанияның үезинде

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга төлептиг ужуражыр дээш ажыл-иш бистиң районда улам-на хайнығып турар. Ылаңгыя бо хүннерде чер болгаш мал ажылында ишчилер харысалгалыг, улуг ажыл-херекти шиитпирлеп, социалистиг чарышта калбаа-биле хаара туттунган.

Бо чылдың сентябрьның ийиги он хонуунда дүжүт ажаалдазының түңнелдерин ёзугаар бистиң район СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң эргелчиир Кызыл тугун алган. Улусчу контролёрлар аңаа боттарының биче эвес үлүүн киириштирген.

Улусчу контроль органнарының системазының үндезини болур бөлүктерниң болгаш постуларның дайынчы чорууң бедидеринче районнуң улусчу контроль комитеди кичээнгейни салып келген. Ажылдың янзы-бүрү арга болгаш методтарын ажыглап турар. Бөлүктер даргаларының, постулар удуртукчуларының семинарлары, улусчу контролёрларның хуралдары, семинарлары, эң эки бөлүктерниң дуржулгазын нептередири дээш оон даа ыңай. Чер-черде контролёрларга хүн бүрүнүң дузазын көргүзер дээш комитет кежигүннерин тус-тус бөлүктерге, постуларга хувааган. План ёзугаар кварталда ийи удаа бөлүктер даргаларының отчёттарын дыңнап турар. Олар боттарының кылган ажылының дугайын комитеттиң хуралынга тодаргай чугаалап бээр. Ол хуралдарга активчилерни чалап олуруштурун турар бис.

Дүжүт ажаалдазынга белеткел болгаш ажаап алыышкынын үезинде бүгү трактор-хову бригадаларынга, шаңнарга улусчу контрольдуң түр постуларын тургустувус. Аңаа эң-не ак сеткилдиг, идепкейлиг эштерни шилээн. Олар дүжүт ажаалдазының чүгле шынарын хайгаараары-биле кызыгаарланмаан. Харын тарааның чидирилин болдурбас дээш ажылды шыңгыы контрольдап, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар болгаш өске-даа четпестер-биле демисежип турар.

«Элегес» совхозта (кол бөлүктүң даргазы В. Ширяев) улусчу контролёрларның ажылы эң идепкейлиг. Олар дүжүт ажаалдазының шынарын, тарааны сөөртүрде чидириглер кылыр чорукту чаңгыс эвес удаа хынаан. Ында № 5 бригадада кызыл-тасты үрей кестирип турган таварылганы контролёрларның медээзин ёзугаар илереткеш, ону чайлаткан. совхозтуң Кулузун салбырында дүжүт ажаалдазының багай шынарлыг болганынга буруулугларга харысалга онааган.

«Элегес» совхозтуң төп шаңында коммунист А. Николаев удурткан улусчу контроль постузу районда дээре ажылдыгларның бирээзи. Ында контролёрлар комбайннардан тарааны республиканың тараа хүлээп алыр пунктуларынче сөөртүр транспорттуң тараа төктүр хире дыдык чок турарын ыяк хынап келген. Оваалап каан тарааның өрттенир база үрелир чоруун болдурбайн, илерээн четпестерни чайладыр хемчеглерни совхозтуң дирекциязынга тургузуп турар. Хыналдалар материалдарын, ап чоруткан хемчеглерни улусчу контрольдуң хуудустарынга чырыдып келген.

«Межегей» совхозта улусчу контролёрлар мал чеминиң белеткелин, шаңнарда тарааны чаңгыс эвес удаа хынаан. Доора-Хадың салбырында чаңгыс чылда үнер сигеннерни 60—70 см чедир эмин эртир бедик кезип, тараазын кеспээн дилиндектерни, ооргаларны чер болганга арттырып турганын, Доора-Хадың болгаш төп салбырларның шаңнарында ажыл-агыйжы эвес чоруктуң уржуундан тарааның үрелип турганын олар илереткен. Хыналданың түңнелдерин улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалашкан, буруулугларга шыңгыы харысалганы хүлээткен.

«Тиилелге» совхозта улусчу контролёрларның ажылы база багай эвес. Ажаап алыышкынның эгезинде бо улусчу контроль бөлүү суларгай ажылдап, совхоз бүдүрүлгезиниң хөй айтырыгларының хажызынга артып каап, ооң ролю шоолуг эвес турган. Бөлүктүң даргазы ооң ажылын ала-чайгаарлаашкынче киирген. Ол четпестерни эдип алыры-биле ында бөлүктерниң болгаш постуларның составын чаарткан. Кол бөлүктүң чаа даргазынга М. Монгушту соңгаан. Улусчу контролёрларның хуралын эрттирген.

Бо бүгү хемчеглерни алганы совхозта контролёрларның ажылынга дээштиг салдарны чедирген. Сентябрь айда улусчу контролёрлар трактор-хову бригадаларынга, шаңнарга, малчыннар коданнарынга рейдилерни кылган. Ол рейдилерге совхозтуң удуртукчуларын, тускай эртемниглерин, «Комсомолчу прожектор» штавының кежигүннерин киириштирген. Хөй четпестер илерээн. Ылаңгыя № 1 бригадада комбайнер Л. Салчактың бастырган тараазының шынары багай, № 5 бригадада тарааны бедик кестирип турганы, № 3 бригадада саваңны сарааттаарда хөй чидириглерни болдурганы, малчыннарның коданнарында хойларның дүгү үрелип турар чоруктар илерээн. Рейдиниң материалдарын улусчу контрольдуң хуудустарынга чырыткан. Контролёрларның медээзин ёзугаар чогуур хемчеглерни алган.

Трактор-хову бригадаларында, шаңнарда постуларның ажылы идепкейжээн. Контролёрлар тарааның чидириглерин болдурбас дээш көрүнгүр хайгааралды тургускан. Чижээ, улусчу контролёр А. Аргасанова серемчилелдиг чорууп көргүзүп, № 6 бригададан тараа оорлааш чүдүрген автомашинаны туткан.

Районнуң улусчу контролёрларының кичээнгейи дүжүт ажаап алыышкынындан өске ажылдарже база угланганы билдингир. Кыштаглаашкынга белеткелдер, тудуг ажылы, техника ажыглалы, кадык камгалал, культура-чырыдыышкын болгаш өске-даа албан черлериниң кышка белеткели контролёрларның хайгааралында.

Моон-биле холбаштыр Балгазында туберкулёз аарыгларынга удур диспансерде улусчу контроль бөлүүнүң ажылының дуржулгазын чугаалаза чогуур. Ында 12 кижилиг бөлүк районда дээре ажылдыг деп санадып турар. Бөлүктүң бүгү кежигүннери доктаамал даалгалыг. Бо бөлүк чүгле санаторийде эвес, харын суурда ажыл-херекти чедишкинниг шиитпирлээринге дээштиг салдарын чедирип турар. Дериг-херекселдер оорлаар таварылгаларны илереткен, оларны үндүр бижиирин болгаш ажыглаарын чурумчуткан, өртке удур эргежок чугула хемчеглерни алган, өртек-үнелиг эт-херекселдерни шыгжаарының байдалын экижиткен. Бөлүктүң даргазы Ф. Епишин ажылды билдилиг удуртуп, санаторийниң удуртукчулары, партия, комсомол организациялары-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Ооң хуралдарын доктаамал чыылдырып, санаторийниң удуртукчуларын чалап, хыналдалар түңнелдерин, бөлүктүң кежигүннериниң отчёттарын дыңнап турар.

Улусчу контроль комитеди бөлүктер-биле ажылче кол кичээнгей салбышаан, контрольга штаттан дашкаар активти, бүдүрүлгелерниң, албан организацияларның тускай эртемниглерин хаара туткан. Бо чылдың сес айларында комитет 90 хыналданы кылган. Ооң 60-ын ажылчы чоннарның медээзин болгаш хомудалдарын ёзугаар организастаан.

Чижээ, бо чылдың августа комитет № 11 көдээ профессионал-техниктиг училищеде көдээ ажыл-агыйның ажыглаар черлерин ажыглап турарын хынаан. Училищеге быжыглаан черлерни ооң ажылдакчыларының хууда ажыл-агыйынга ажыглай бергенин илереткен. Директорнуң айтыышкыны-биле 14 га чайгаар үнген болгаш тарымал сигеннерни кескеш, ону училище ажылдакчыларынга сөөртүп бергилээн болган. Ону кезип, сөөртүрде училищениң техниказын, практика эрттирип турган курсантыларның күжүн ажыглаан. Бо бүгүнү сайгаргаш, улусчу контроль комитеди, училищениң директорун болгаш өске-даа чамдык кижилерни шыңгыы харысалгага киирген.

База бир чижек. Районнуң медицина албан черлеринге хыналдаларны база кылган. Участок эмнелгелеринге эмнеткен кижилер санын көвүдедип, продуктуларны кайы хамаан чокка үндүр бижиир, чамдык ажылдакчыларның ажылдаан шактарының санын көвүдедип, хажыдыышкыннарны кылган таварылгаларны илереткен. Хажыдыышкыннарның уржуундан чедирген когаралдарны буруулуг кижилерниң күзели-биле дедир эгидер дугайында доктаалды улусчу контроль комитеди хүлээп алган.

«Комсомолчу прожектор» отрядтарының, постуларының кежигүннери-биле районнуң контролёрларының харылзаазын быжыглаан. Ол ажылды ажаап алыышкынның шынарынче, кывар-чаар материалдар чарыгдалынче, өске-даа ажылдарже угландырган. Бо чылдың августа комитеттиң хуралын эрттирдивис. Аңаа улусчу контроль комитединиң, «Комсомолчу прожектор» штавының кежигүннери ажыктыг арга-дуржулганы солушкан, боттарының аразында харылзааны быжыглаар талазы-биле хемчеглерни чугаалашкан.

Партия организацияларының удуртулгазынга даянгаш, чер-черде хөй-ниити организациялары-биле харылзааны быжыглап, четпестерни чайладып, районнуң экономиказын көдүреринге, юбилейлиг чылдың планныг онаалгаларын күүседиринге дээштиг салдарны чедирери контролёрларның сорулгазы болур.

В. ИВАНОВ,
Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЭВЕС ЧОРУК ДЭЭШ ХАРЫЫСАЛГА

«Тиилелге» совхозта, «Коммунизмниң херели» колхозта көдээ ажыл-агый техниказын багай ажыглап база кадагалап турарының дугайын Таңды районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга шыңгыы чугаалажып көрген.

Бо айтырыгны ынчаар тургусканы-аңаа таварылга эвес. Ол ажыл-агыйларда эрткен чылда ышкаш четпестерни катаптап, тракторларны, комбайннарны багай ажыглап турар. Чижээ, «Тиилелге» совхозта сес айларда чымчак черже шилчидерге 51332 гектар черни ажылдап кылган. Ол болза чыл планының чартыы-дыр. «Коммунизмниң херели» колхозта байдал база ындыг. Ол ийи ажыл-агыйларда тракторга хамаарыштыр ажылдап кылыышкын эвээш.

Моон чылдагааны чүдел? Кол-ла чылдагаан тракторист кадрларның чедишпейн турарында дээрзин улусчу контролёрларның хынап киирген материалдары бадыткаан. «Тиилелге» совхозка 320 тракторист-комбайнерлер турар ужурлуг турда, ам бары 170, а кочетовчуларда 101 тракторист-комбайнерниң чүгле 58-зи бар. Механизаторлар белеткелинче четпес кичээнгей салган. «Тиилелге» совхозта трактористер курузун бо чылын чүгле 30, «Коммунизмниң херели» колхозта чүгле 5 кижи доосkan.

Балгазынның көдээ профессионал-техниктиг училищезинче аныяктарны ажыл-агыйларның удуртукчулары кончуг эвээшти өөредип чорудуп турар. Ам Кур-Чер суурдан ол училищеде чүгле чаңгыс кижи өөренип турар.

Комбайннарны ажыглап турары, дыка дүвүренчиг байдалда. Моон чылдагааны база-ла кадрлар чедишпезинде. Дүжүт ажаап алыышкынының бо хире хайнышкынныг хүннеринде «Тиилелге» совхозта 7, «Коммунизмниң херели» колхозта 2 комбайннар аңаа турар.

Тракторларның болгаш комбайннарның техниктиг ажаалдазын багай организастааның фактыларын улусчу контролёрлар база илереткен. Оларның чамдыктарының кезектерин чазып тойбагдаан. Чижээ, «Тиилелге» совхозта тараа ажаар 7, силос ажаар 2 комбайнны, 6 жатканы болгаш он-он кожуг дериглерин чазып каапкан болуп турар.

Көдээ ажыл-агый техниказын ажыглап турарында шыңгыы четпестер дээш «Тиилелге» совхозтуң кол инженери эш Пироговка хемчег кылдыр ооң шалыңының чамдызын тыртар деп улусчу контроль комитединиң хуралы шиитпирлээн. А «Коммунизмниң херели» колхозтуң кол инженери эш Мамонтовка доңгулда хүлээткен. Машина-трактор парыгын, комбайннарны, кожуг херекселдерин ажыглаарын чоокку үеде экижидерин, чазып каапкан машиналарны бо чылдың декабрь 1-ге чедир эде септээрин улусчу контроль комитединиң хуралы үстүнде эштерге болгаш ол ажыл-агыйларның удуртукчуларынга сүмелээн.

А. ХЕРТЕК-ООЛ.

АГИТАТОР

Бай-Даг сес чыл школазының өөредилге эргелекчизи Доржу Натсакты чон хүндүлээр. Чүге дээрге, ол колхозта эки ажылдыг агитаторларның бирээзи. Ооң-биле ажыл-ишчилер хову турлагларынга, малчын бригадаларга, фермаларга болгаш суурнуң агитквартираларынга бо-ла ужуражы бээрлер.

Агитатор чурттап, ажылдап турар черинде ажыл-агыйның ниити байдалын, политиктиг, культурлуг амыдыралын билген турар ужурлуг. Чүге дээрге кижи бүгүдези чүгле Совет Эвилелинде болгаш даштыкыда болуушкуннарны билген турар эвес, а чурттап, ажылдап турар черинде чүү болуп турарын ханы билген турары күзенчиг. Чогум-на мону чедип алыр дээш Натсак бүгү күжүн ынаар углап турар.

Ол чоокта чаа Культура бажыңынга «Амыдыралга маадырлыг чорук кезээде турар» деп лекцияны кончуг солун кылдыр эрттирген. Аңаа база-ла амыдыралчы чижектерни хөйнү киирген.

Доржу Конгурович хөй-ниити ажылдарының идепкейлиг киржикчизи. Ол колхозтуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчизи, школада теоретиктиг семинарның пропагандизи, политинформатору.

С. КУУЛАР.
фотозу авторнуу.

ЭРЕСТЕРНИҢ БИРЭЭЗИ

Монгуш Даваевич Аңгыр-оол Чадааның автотранспорт бүдүрүлгезинде мурнакчы ажылдыг чолаачыларның бирээзи. Ол маңаа 1959 чылданна ажылдап эгелээн. Бо эрткен чылдарның дургузунда башкарган машиназын чаңгыс-даа озал-ондакка таварыштырып көрбээн. Ажылдавышаан турган, бодунуң билиин бедидип, чолаачылап курузунга өөренирин кызымаккайы-биле уламчылаан. Ол ам бир дугаар класстың чолаачызы эргени чедип алган.

Монгуш Аңгыр-оол чолаачы эш-өөрүнге дузалажып, машиналарның үрелиишкиннерин эде кылырындан кажан-даа ойталавас чаңчылдыг. Бодунуң башкарып турары «ГАЗ-63» маркалыг машиназы-биле янзы-бүрү чүъктерни чедирип, хүнде үлүүн 130—150 хуу чедир күүседип турар. Эш Аңгыр-оол янзы-бүрү чүъктерни дажыглаары-биле хөй-хөй километрлерни эртер, эдилээн техниказын камныг эдилээр талазы-биле алган хүлээлгезин үлегерлии-биле күүседип турар.

Ооң ажылга кызымаан шаңнатканы Хүндүлел бижиктер, өртектиг белектер-даа бадыткап турар. Чөөн-Хемчикте ажыл-агыйларның хову-шөлдеринде үнген тараазын шаңнарже, шаңнардан сайгарылга баазазынче дүн-даа, хүн-даа дивейн, могаг-шылаг чокка дажыглап турар эрес эрлерниң бирээзи.

Бо чурукта Чадаана АТБ-зиниң чолаачызы Монгуш Аңгыр-оол.

Сөзү, фотозу М. СЫГЫР-ООЛДУУ.

ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮ ЧАГЫДЫЛГАЛЫГ ТУРЗУН

1973 чылдың парлалга чагыдылгазы үргүлчүлеп турар. Солуннар болгаш журналдарны чагыдып алырының кампаниязы — политиктиг улуг ажылдарның бирээзи болур. Партияның мерген угааннығ сөзүн массага чедирип турар совет парлалганы өг-бүле бүрүзү чагыдып алган турзун дээш бистиң республиканың партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары чоруур хемчеглерни ап чорудуп турар.

Парлалга чагыдылгазын үре-түңнелдиг чорудар талазы-биле Кызыл хоорайда чамдык ажылдар чоруттунган. Партия горкомунуң бюрозунга келир чылдың парлалга чагыдылгазының чорударының дугайында доктаалды хүлээп ап, бо ажыл-херекке партия организацияларының ажылын күштелдирип, коллектив, участок, бригада база цех бүрүзүнге парлалганың хөй-ниити чагыдыкчыларын тургузарын дааскан. Бо айтырыгны партия эге организацияларының секретарьларының чөвүлел хуралынга база чугаалашкан. Хөй-нииитиниң тарадыкчыларының сургаалдыг хуралын база эрттирген.

Мындыг организастыг хемчеглер эки түңнелге чедирер апаар. Эрткен чылын Кызыл хоорайга октябрь эгезинде 15300 экземпляр солуннар, журналдар чагыттынган болза, бо чылын оон оранчок хөйнү номчукчулар чагыдып алган. Чагыдылга Тууйбу, пиво заводтарында, пассажирлер автобус бүдүрүлгезинде, № 14 школада болгаш өске-даа хөй-хөй коллективтерде организастыг чоруп турар. Тууйбу заводунда Анна Ивановна Адам парлалга чагыдылгазынга идепкейлиг киржип, коллективинге сентябрь 20-ге чедир 1.476 рубль түңнүг янзы-бүрү солуннарны болгаш журналдарны барык чыл хуусаалыг чагыдыгларын ол организастап шыдаан.

Чагыдылга кампаниязы Бии-Хем, Каа-Хем, Өвүр районнарга эки түңнелдиг чоруп турар. Партия райкомнары, харылзаачылар, «Союзпечать» черлериниң ажылдакчылары ажылчы чоннуң ортузунга тайылбыр ажылын күштелдирип, чагыдылганы организастаарынче доктаамал кичээнгейни салып келгениниң түңнелинде, бо талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган.

Төп, республика, край, область база район солуннарынга болгаш журналдарынга чагыдылга ноябрь 25-те доостур. Ынчангаш ол хүнге чедир хуусаа кончуг эвээш арткан. Бо арткан хүннерде көдээниң, хоорайның номчукчу бүрүзү бодунуң күзээн солуннар болгаш журналдарын чагыдып алган турзун дээш бүгү-ле хемчеглерни алыры чугула. Ынчалза-даа чамдык районнарда парлалга чагыдылгазы куду деңнелде чоруп турар. Чөөн-Хемчик районга эрткен чылын муң кижиге чүгле 552 экземпляр парлалга онаажыр кылдыр чагыттынган. А бо чылын байдал оон-даа дора. Эрткен чылдың бо үезинден дыка эвээш солуннар болгаш журналдарны ол районнуң номчукчулары чагыдып алганнар. Улуг-Хем, Бай-Тайга районнарда байдал база-ла оон дээредевес. Эң ылаңгыя төп солуннар болгаш журналдарның чагыдылгазынче эвээш кичээнгей салдынган.

Сөөлгү чылдарда партийжи парлалгага, ылаңгыя «Правда» солунга, СЭКП ТК-ның журналдарынга номчукчуларның сонуургалы бедип, оларны чагыдып алыры көскүзү-биле өскен. «Коммунист», «Партийная жизнь», «Агитатор», «Политическое самообразование» журналдарны коммунистер, удуртукчу ажылдакчылар, пропагандистер, агитаторлар, политинформаторлар болгаш өске-даа активчилер чагыдып ап, оларны хүн бүрүнүң ажылынга ажыглап турарлар.

Ындыг болза-даа эрткен чылын бо чугула парлалганың чагыдылгазынче чамдык партия райкомнары, организациялары кичээнгейни кошкаткан турган. Мөңгүн-Тайга районга чүгле 9 «Коммунист», 13 «Партийная жизнь», 14 «Политическое самообразование», 10 «Агитатор» журналдар чагыттынган. А бо чылдың октябрь 1-ниң медээзи-биле алырга, ол-ла журналдар ам база кончуг эвээш чагыттынган. Ол ышкаш эртем-техниктиг болгаш улус ажыл-агыйының специалистериниң ажылынга ажык-дузалыг тускай солуннарны болгаш журналдарны хөйү-биле парлап үндүрүп турар болгай. Оларны инженер-техниктиг ажылдакчылар, бригадирлер, агрономнар, зоотехниктер чагыдып алгаш, хүн бүрүнүң практиктиг ажылынга ажыглаар болза кончуг ажыктыг.

Төп болгаш адырлар аайы-биле парлалгаларга чагыдылга-биле чергелештир, республика солуннарынга чагыдылга база чоруп турар. «Шын», «Тувинская правда» база «Тываның аныяктары» солуннарны эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, эвээшти чагыткан.

Ынчангаш партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары парлалга чагыдылгазын чорударынга эң-не таарымчалыг байдалды тургузарынче, бо ажылда четпестерни чайладырынче, чагыкчыларга почта чедирилгезин экижидеринче доктаамал кичээнгейни угландырза эки. Харылзаа, «Союзпечать» ажылдакчыларының мурнунда эң-не харысалгалыг үе—чагыдылга кампаниязы болур. Олар чагыдылга хүлээп алыр пунктуларның, парлалганың хөй-ниити тарадыкчыларының ажылын дээштиг организастаар болгаш хөй-ниитиге даяныр ужурлуглар.

Бистиң парлалгавыс совет кижилерниң бедик үнелелин ап, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга оларның шынчы өңнүү болгаш дузалакчызы болуп турар. «Солуннар болгаш журналдарны — өг-бүле бүрүзүнге!» деп кыйгырыгның адаа-биле чугула кампания—чагыдылганы организастыг болгаш массалыы-биле чорудаалыңар.

А. КОЛ,
СЭКП обкомунуң инструкторы.

Кыштаглаашкынга

Мал кыштаглаашкынының дугайында айтырыгны «Межегей» совхозтуң парткомунга чугаалажып көргеш, салбырлар, фермалар аайы-биле кандыг ажылдарны чорударының дугайында тускай шиитпирни хүлээп алган. Ам бо хүннерде кыштаглар септелгезинде 3 тудугжу бригада ажылдап турар.

Совхозта шупту 14 кажааны, малчыннар чурттаар 8 бажыңның печкаларын септегилээн. Септелгеде хаара туттунган тудугжулардан О. Чамыянга удурткан бригада мурнуку бүдүрүгде чоруп турар.

К. ДЕСПИЖЕК.

КОЛБАСА КЫЛЫКЧЫЛАРЫ

Кызылдың эът комбинадының колбаса кылыр цегинде шалыпчы ажыл-ишчилер хөй. Эътти кезер черде Г. Л. Свиридов бодунуң мергежилиниң тергиини болгаш орта ажылдаа-ла 12 чыл чедип турар. Г. И. Сергеева биле Е. С. Неволина олар бир ээлчег дургузунда 800—900 килограмм эътти тыртып, белеткеп турар. Олар ийилээ бүдүрүлгениң шалыпчылары. Чүгле ыштап быжырар кылдыр белеткеп каан колбасаларны бүдүрүп турар А. И. Платонованың ажылы харысалгалыг. Ол бодунуң хүлээлгезин чедиишкинниг күүседип турар.

Бо цехте венгер чагларны, көрейкаларны болгаш окорок дээр ыштап быжырган эътти база бүдүрүп үндүрүп турар. Ол талазы-биле М. Ф. Старцева болгаш Л. Н. Геленкина дыка мергежээн. Колбаса кылыр цехтиң ажылдакчылары чылдың эрткен тос айларының планын күүседипкен болгаш пландан ажыр 35 тонна колбаса кылыгларын бүдүрген.

Ю. ИЗМЕСТЬЕВ.

ЧУРУКТА: колбаса цегиниң начальниги В. Т. Петухова биле комбинаттың кол технологу М. Н. Максименко олар белен продукцияны хынап турлар.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭГЕЛЭЭН

Эрткен 1971—72 өөредилге чылында Барыын-Хемчик районнуң партия өөредилгезиниң бүгү системазынга ниитизи-биле 1289 кижи, ооң иштинде 870 коммунистер азы районнуң партия организацияларында бактаап турар коммунистерниң 86 хуузу хаара туттунган турган.

«Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында». СЭКП ТК-ның доктаалынга үндезилээш, районнуң партия организациялары экономиктиг өөредилгени организастаарын элээн экижиткен. 6 эге политшколага «Экономиктиг билиглерниң үндезиннерин», марксизм-ленинизмниң үндезиннериниң 9 школазынга СЭКП-ның экономиктиг политиказының үндезиннерин болгаш СЭКП райкомунуң чанынга 2 чыл хуусаалыг экономика школазынга көдээ ажыл-агыйның тодаргай экономиказын өөренип турган. Ниитизи-биле экономиктиг өөредилгеде 966 кижи хаара туттунган, коммунистиг күш-ажылдың 51 школазынга 1600 кижи экономика айтырыгларын өөренип турганнар.

Экономиктиг өөредилге «Тыва даг-дүгү» комбинатта коммунистиг күш-ажыл школаларынга, «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде экономиктиг семинарларга болгаш «Шекпээр», «Барлык» совхозтарда экономиктиг школаларга организастыг эрткилээн. Оон аңгыда партия өөредилгезиниң системазынга СЭКП-ның XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын ханызы-биле өөрениринче партия организациялары кичээнгейни күштелдирген турган.

192 пропагандист ажылдап турган, оларның 75 хуузу коммунистер. Пропагандистерниң 74 хуузу дээди болгаш ортумак эртемниг. Боттарының теоретиктиг билиин доктаамал бедитпишаан, партия өөредилгезиниң системазынга үр чылдарның иштинде ажылдап келген арга-дуржулгалыг пропагандистерниң саны районда өзүп турар. Оларга «Барлык» совхозта С. Борбак-оол, Д. Седенмаа, «Шекпээр» совхозта О. Шериг-оол, Ак-Довурак хоорайда Г. Свавильная, П. Сундукова, Кызыл-Мажалыкта Т. Кыргыс, рудникте Ф. Галин дээш оон-даа өске он-он пропагандистер хамааржыр.

«Большевик» колхозта, «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырында, «Тыва даг-дүгү» комбинатта, рудникте, транспорт цегинде болгаш Кызыл-Мажалыктың ортумак школазында партия организациялары политиктиг өөредилгени коллективтиң мурнунда салдынган сорулгалар-биле, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң айтырыглары-биле сырый холбаштырбышаан, боттарының ажыл-чорудулгазынга багай эвес түңнелдерни чедип ап турарлар.

Ынчалзажок чамдык партия организацияларының талазындан партия өөредилгезинге удуртулганы ёзу барымдаалаар, кичээлдерниң идей-теоретиктиг деңнелин бедидеринче кичээнгей салбас чоруктар ам-даа чайлаттынмаан. Партийжи удуртулганың кошкаандан «Дөң-Терезин» совхозка, «Барлык» совхозтуң Хөнделең салбырынга, «Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырынга, № 11 АТБ-ге партия өөредилгезиниң кичээлдери үргүлчү үзүктелип, организас талазы-биле чавыс деңнелге эрткен.

1972—73 өөредилге чылында районга партия чырыдыышкынының системазынга 19 эге политшкола, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир 12 школа, дээди звенонуң 16 семинарлары, экономика өөренир 13 эге политшкола, коммунистиг күш-ажылдың 53 школазы, көдээ ажыл-агыйның экономиказын өөренир 3 чыл хуусаалыг бир школа болгаш СЭКП-ның экономиктиг политиказын өөренир дээди звенонуң 4 семинарлары ажылдап эгелээн. Ниитизи-биле партия өөредилгезинде 1501 кижи хаара туттунган, ооң иштинде коммунистер 902 кижи.

Партия өөредилгезиниң четчелээшкини эрткен чылдыында эки болган, ылаңгыя коммунистиг күш-ажыл болгаш экономика өөренир школаларның саны көвүдээни өөрүнчүг.

Т. ТАЛГАНЧИК.

ТЫВАНЫҢ КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРИНИҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

муң тонна хире органиктиг чемишчидилгени белеткээш, ону кыш дургузунда ховуларже сөөртүп үндүрери, тракторларны болгаш хөрзүн болбаазырадыр кожуг чепсек-херекселдерин база чогуур өйүнде, шынарлыг септеп алыры эргежок чугула. Дүжүт ажаап алыры доостуру билек, келир кыштың дургузунда муңдан эвээш эвес трактористи, комбайнерни белеткеп, көдээ ажыл-агый техниказын ийи ээлчеглиг ажыглаар сорулганы шиитпирлеп алган турар кылдыр механизаторлар белеткээр ажылды дораан калбартса чогуур.

Бо чылын республикага ажаап алдынган картофель, ногаа дүжүдү чавыс, ынчангаш оларны садыг организацияларының белеткеп алганы эвээш болган. Картофель, ногаа белеткээриниң планын күүсетпээн бис. «Кара-Хаак», «Барлык», СЭКП-ның XXII съездизин аттыг совхозтар, Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозу болгаш өске-даа районнарның хоорайларны, чурттакчылыг черлерни хандырар ужурлуг ажыл-агыйлары ногаа бүдүрер ажылды аажок сула чорудуп турар. Колхоз, совхозтар келир чылга белеткенири-биле чергелештир чүгле тараа эвес, харын картофель, ногаа бүдүрериниң көвүдедирин база хандырар ужурлуг. Ол культураларның тарылга шөлүн калбарткаш, дүжүдүн бедидери, оларны суггаттыг черлерге, камгалаттынган хөрзүнге тараан турары — ук ажыл-агыйларның хүлээлгези болгай. Ону барымдаалааш, үрезинни курлап, суггаттыг черлерни, дериглерни белеткеп алган «Улуг-Хая» совхозтуң ажыл-ишчилериниң болгаш ак-довуракчыларның үлегерин ёзугаар ажыл-агый бүрүзүнге парник, теплицаларны тудуп тургускан турар ужурлуг. Ногаа, картофель бүдүреринге хоорайларның, ажылчын суурларның бүдүрүлге черлери, организациялары, ажылчын, албан-хаакчыларның коллективтиг ногаа ажылы улуг үлүг-хуузу кирип шыдаар. Ооң-биле чергелештир чимис өстүрер ажылды база хөгжүдер херек.

Мал ажылын улам хөгжүдериниң айтырыгларын, мал кыштагладырынга организастыг белеткенирин болгаш чедиишкинниг эрттирерин СЭКП ТК, Совет чазак онза чугула ужур-дузалыг деп үнелеп турар. Аңаа оонак-биче деп көөр чүве туруп болбас, кандыг-даа саададыышкын улуг уржуктарлыг апаар. Ону билгеш, Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары бо чылын сиген, силос белеткеп алырының планын оранчок ажыр күүсеткен, ында малдың кажаа-хораазын септээри өске районнардаазындан эки организастаттынган. Күрүнеге сүт, эът садарының тос айлар планын болгаш дүк садарының чыл планын район ажыр күүсеткен. Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларында ниитиниң малының баш саны база чедиишкинниг өзүп турар, малдың чаш төлүн алыры көвүдээн. Мал ажылының талазы-биле тожулар, Кызылдың хоорай чоогунуң ажыл-агыйларының ажылдакчылары, таңдыжылар биле улуг-хемчилер база багай эвес түңнелдерлиг. Барыын-Хемчик районнуң «Большевик», Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл», Бии-Хемниң «Хадың», Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы», «Искра» колхозтарының, «Межегей», «Тиилелге», «Кызыл тук», «Саян» совхозтарның болгаш өске-даа ажыл-агыйларның малчыннары юбилей чылында шудургу ажылдап турар.

Алдынган социалистиг хүлээлгелерни республиканың күүседиринге, чедип алдынган чедиишкиннерге бистиң кайгамчыктыг хойжуларывыстың, саанчыларывыстың, инек кадарчыларының болгаш өске-даа малчыннарывыстың күш-ажылчы үлүг-хуузу кирген. Юбилейжи социалистиг чарышка киришкеш, 200 ажыг хойжу төрүүр чүс хойдан-на 96 болгаш оон-даа хөй хураганны алгаш доруктурган, ынчаарга «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Ооржак Доржу төрүүр чүс хойдан-на 133 хураганны алган — кайгамчыктыг түңнелдиг болган. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы» колхозунуң хойжузу Тойбу Салчак, Таңды районнуң «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң хойжузу Иван Сафонов болгаш «Элегес» совхозтуң хойжузу Долаан Дармаа төрүүр чүс баш хойдан-на 118—129 хураганны алган. Республиканың саанчыларының бирги черин «Межегей» совхозта инектен-не 2910 килограмм сүттү тос айлар дургузунда саап алган Зинаида Реодько бүзүрелдиг ээлеп турар. «Көк-Тей» совхозтуң саанчызы Борис Сат биле Зоя Курастикова олар инектен-не 2578—2752 килограмм сүт саап алган.

Ооң-биле чергелештир хөй-хөй ажыл-агыйларда фермалар мал чеми-биле багай хандыртынган деп чүвени демдеглээр херек. Мал чемин белеткээри Таңды районда сула чоруп турар, ында сиген белеткээриниң планы дөңгүп-ле 57 хуу, силос үүжелеп алырының планы —47-ле хуу күүсеттинген. Ындыг турбуже, мал азыраар чемни малга чиртип турар. Саваң ажаап алыр ажылды база четпес чорудуп, чамдык черлерде саваңны өрттедип-даа турар. Бай-Тайга район, мал семиртир «Дөң-Терезин» совхоз болгаш өске-даа ажыл-агыйлар мал чемин эвээшти белеткеп алган. Мал чемин немей белеткеп алырының бүгү-ле болдунар аргаларын ажыглаар, малга чем болур бүгү-ле чүүлдерни шөлдерден бөлүп алыр херек. Мал семирти азыраар болгаш өске-даа ажыл-агыйлар көдээ ажыл-агый продукциязын болбаазырадып турар бүдүрүлгелерниң база баазаларның чем артыын бөлүп ажыглаарын чер болганга организастаза чогуур.

Ам бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга мал чемин шыңгыы контрольга алыр, мал чеминге хереглээр тараа фондуларының чарыгдаашкынының тодаргай учёдун тургузар, концентраттарның болгаш сигенниң, сенажтың база силостуң килограмм бүрүзүн бүрүнү-биле чөп ажыглаарын организастаар херек. «Элегес», «Межегей» совхозтарда, Таңдыда «Коммунизмниң хереги», Каа-Хемниң «Октябрь 14 чылы», «Коммунизмче орук», Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» колхозтарында кылып турары ышкаш, тараа кудуруун бөлүп кургаткаш, үрүп алыры эргежок чугула.

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң үлегерин ёзугаар, бүгү кыштың болгаш ылаңгыя частың дургузунда малдарны четчир чем-биле хандырар дээш, мал чемин чарыгдаарының чүгле ай, неделя планнарын эвес, харын-даа хүн бүрүнүң планын кылып тургусса чогуур. Мал чемин тускай кажааларга сөөртүп эккелгеш, ону харысалгалыг кижилерге кадагалаары-биле акт ёзугаар дамчыдып берип турар «Саян» совхозтуң инициативазын-даа калбаа-биле нептередир херек. Ол ажыл-агыйда сараат сиген бүрүзүн малга кайы-хамаан чок чидиртпес дээш, ыяш-биле аъы сувурундак демирлер-биле долгандыр кажаалап турары таарымчалыг.

Ооң-биле чергелештир, малга чемни чиртири-биле белеткээрин, саваңны хээндектээрин болгаш чымчадыр хайындырарын, ону ажыткы-биле холуурун база хөөдерин ажыл-агый бүрүзүнге кылза чогуур. Улуг чарыгдал негеттинмес ол бөдүүн хемчег фермага малдың чем рационун дыка экижидериниң, чемни камналгалыг чарыгдаарының, ооң чидирин болдурбазының аргазын берип турар дээрзин санаашкыннар көргүскен. Бүгү-ле ажыл-агыйларга чем белеткээр цехтерни азы өске-даа таарыштырылгаларны дерип тургузары ынчанлап эргежок чугула болуп турар.

Харысалгалыг үе—мал кыштаглаашкыны чоокшулап орар. Колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары, районнарның партия организациялары болгаш көдээ ажыл-агый органнары бо хүннерде дүжүт ажаап алыышкыны-биле чергелештир, фермаларда болгаш хойжу бригадаларда кыштаглаашкынга белеткел канчаар чоруп турарын боттары хынап көргеш, ол чугула ажылда илереттинген четпестерни чайладырынга дуза көргүзери эргежок чугула. Хөй-хөй мал кажаалары малды хүлээп алырынга ам-даа белен эвес болуп турар Улуг-Хем, Тес-Хем болгаш Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларынга мал кажааларының септелгезин күштелдирзе чогуур. Чижээ, «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Хөлчүк деп черде кыштагда мал кажаалары эргижиреп үрелген, а оларның септелгезинче ам-даа эгелеп кирбээн. Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозта 29 хой кажаазының чүгле 20-зи белен. Ындыг байдал өске-даа ажыл-агыйларда бар.

Ам мал кажааларын септээринге болгаш тудуушкунун доозарынга чаңгыс-даа хүннү халас эрттирбези чугула. Малчыннарның, ылаңгыя одарладыр малда ажылдап турар кижилерниң күш-ажылынга болгаш дыштанылгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче онза кичээңгейни салыры эргежок чугула. Партия комитеттериниң болгаш партия эге организацияларының хүлээлгези — көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринге болгаш малчыннарга негелделерни бедидери. Малдың кышкы ажаалдазынга белеткел-биле холбашкан хемчеглерни күүседири дээш контрольду күштелдирери болур. Малды ээлчег-биле кадарарын болгаш одарладыр малда ажылдап турар кижилерни суурларга доктаамал чурттаарынче шилчидерин организастаарын боттуу-биле чорудар херек. Бо чугула ажылга бүгү колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыннарының кичээңгейин хаара тудар дээш, кыштаглаашкынга белеткелдиң чорудулгаазын коллективтерниң партия, профэвилел болгаш комсомол хуралдарынга чугаалажып турар черлер кончуг шын кылып турар. Кышкы үеде фермаларның болгаш хойжу бригадаларның чогумчалыг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары — партия организацияларының, республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының удуртукчуларының база тускай эртемниглериниң чугула сорулгазы.

Ол бүгү болгаш күскү хову ажылдарын доозар база чаа көдээ ажыл-агый чылынга белеткенир талазы-биле өске-даа сорулгаларны боттандырарынга шиитпирлиг роль СЭКП-ның районнар комитеттеринге болгаш колхозтарның база совхозтарның партия эге организацияларынга онаажып турар. Олар болза, көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга масса-политиктиг болгаш организакчы ажылды күштелдирер, келир чылын чаагай дүжүттү алыры дээш, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң бүгү адырларын улам ыңай хөгжүдери дээш дээштиг социалистиг чарышты калбартыр хүлээлгелиглер. Ам ховуларда ажылдарны организастыг доозар, мал кыштаглаашкынынга белеткелди үлегерлиг чорудар болгаш 1973 чылдың чаагай дүжүдүн алырынга бижиг үндезинни салыры дээш, колхоз болгаш совхоз бүрүзүнге кылыр ажылдың тодаргай, боттуг программазын ажылдап кылган, бүдүрүлгениң шиитпирлиг участоктарынга коммунистерни болгаш удуртукчуларны таарыштыр тургускан турар ужурлуг.

Кайгамчыктыг хүннер — Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 55 чыл оюнуң болгаш ССР Эвилелиниң тургустунганының 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде Тыва АССР-ның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары СЭКП-ның XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, бистиң чуртувуска коммунизмни тургузарының программазын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш боттарының күштерин харамнанмас дээрзин төрээн Коммунистиг партиязынга бадыткап турарлар.

ЛАТВИ ССР. Риганың технология чепсек-херекселдери бүдүрер шенелде кылыр заводунга бо чылын ССРЭ-ниң станок тудуунуң болгаш херекселдер үлетпүрүнүң министерствозунуң бедик культуралыг бүдүрүлге чери деп ат тывыскан. Бүдүрүлге черинге келген хөй санныг чагыкчыларга болгаш көрүкчү чоңга ооң цехтериниң, девискээриниң арыг-силии магаданчыг. Цементилиг, хоюглаттынган болгаш дозулуг шалазы, тазартып каан паркет дег, кыланайнып турар. Кайда-даа демир чоңгузу көзүлбес. Ажылчыннарның херекселдер салыр хааржактарының кырында чечектер турар, цехтерде ногаан булуңнар кайы хөй. Таарымчалыг байдалды ол бүгү тургузуп берип турар.

Бүдүрүлге чери штаттыг ажылдаар, дээди эртемниг садоводтуг, техниктиг эстетика талазы-биле улуг инженерлиг. Ол кижилер болгаш оларның элээн хөй дузалакчылары заводтуң цехтери биле девискээриниң арыг-шевер, чараш аянчынчылиг турарынче сагыш салыр.

Бүдүрүлге культуразы—чүгле арыг-шевер, корум-чурумнуг турары эвес. Эң чырык, ханаларның, станоктарның дозулуг турары, белеткээн чүүлдерни чедирип бээриниң системазын таарыштыр бодап тургузары, белен кылыгларны дажыглаарын чогумчалыг болдурары, өске-даа хөй-хөй чүүлдер база бүдүрүлге культуразынга хамааржыр. Завод бүдүрүлге онаалдаларын бүгү көргүзүглер аайы-биле ай бүрүде доллдур, ажыр күүседип турар, чүс-чүс ажылчыннар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы.

ЧУРУКТА: хоюглаашкын участогу. Ында чечектер хөй, чырык, чылыг. Аңаа ажылдаксанчыг.

Ж. ГРАУБИЦТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникazy).

Тайбыңны быжыглаар

САНТЬЯГО. (СЭТА). Сантьягога Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Президиумунуң сессиязы доозулган. Делегаттар бүгү делегейге тайбыңны улам быжыглаарынче угланган хөй-хөй чугула шиитпирлерни үндүрген. Сессия Каттышкан Штаттарның Индий-Кыдатта өөскүткен, кемниг дайынын шиитпирлиг буруу шапкан. Вьетнамдан шериглеривисти үндүрүп алыр бис деп Вашингтон медеглеп турар хиреде-ле, АКШ-тың ужар чүүлү ол чурттуң чурттакчылыг черлерин бомбалаарын күштелдирип, ооң түңнелинде тайбың чоннуң хөй санныг кижилери айыылга таваржып турар деп, ол буруу шавыышкынга хамаарыштыр үндүрген резолюцияда айыткан.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели хамааржылга чок национал догуннаашкынны чедип алыры дээш вьетнам улустуң чөптүг демиселин деткиирин күштелдиреринче болгаш АКШ-тың Индий-Кыдатта эжелекчи дайынын дол-дораан соксадырын негээринче бүгү чазактарны, чер бөмбүрзээниң бүгү улустарын кыйгырган.

Делегаттар Израильдиң араб улустарга удур эжелекчи дайынын база буруу шапкан болгаш Чоокку Чөөн чүкте месилдежиишкинни чөптүг шиитпирлээрин күзеп турарын илергейлээн. Олар израиль шериглерни оларның эжелеп алганы араб девискээрлерден үндүрерин негээн.

Айыыл чок чоруктуң болгаш чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларынга хамаарышкан резолюцияда күш ажыглаарындан, күш ажыглаар деп кыжаныышкын кылырындан бүгү күрүнелерниң шуут ойталаарының эргежок чугулазын демдеглээн.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели хамааржылга чок национал догуннаашкын дээш, неоколониализмге удур улустарның демиселин деткээн медеглел үндүрерин чүүлдүг деп санааш, өске-даа хөй-хөй документилерни, ылаңгыя боттарының бүрүнү-биле хамааржылга чок догуннаарын чедип алыры дээш Латин Американың улустарының демиселибиле эп-сеткил каттыштырылгазының резолюциязын хүлээп алган.

Тайбыңга ынак күштерниң бүгү-делегей конгрезин келир чылын Москвага эрттирер дугайында шиитпир сессияга бир үн-биле хүлээп алдынган.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлели делегейниң болгаш национал хөй-нийти организацияларынга, тайбың дээш шимчээшкиннерге, политиктиг партияларга, эвилелдерге, шимчээшкиннерге, тайбыңны, улустарның айыыл чок чоруун, хамааржылга чок догуннаарын хандырарының херээнге үлүг-хуузун киирерипге белен бүгү кижилерге база кыйгырыг үндүрген.

Фам Ван Донгтуң чагаазы

ХАНОЙ. (СЭТА). АКШ-тың Индий-Кыдатта кемниг дайын үүлгедиглерин истеп хынаар талазы-биле делегей комиссиязының Копенгагенде ажыттынып турар 3-кү сессиязының киржикчилеринге ВДР-ниң чазааның премьер-министри Фам Ван Донг вьетнам улустуң өмүнээзинден чагаа чоруткан.

Делегей комиссиязы АКШ-тың бүгү Вьетнамда болгаш бүгү Индий-Кыдатта кедергей айыылдыг херек үүлгедиглерин сойгалаарынга бодунуң ажыл-чорудулгазы-биле дуза чедирип, Индий-Кыдаттың улустарының чөптүг демиселин деткииринче делегейниң хөй-ниитизиниң сагыш-сеткилин мобилизастаарынга үлүг-хуузун киирип турар деп, ук чагаада демдеглээн.

Амгы сессияны кончуг харысалгалыг үеде чыылдырган. Америк агрессорлар дайынны улам айыылдыг күштелдирерин боттандырарынга белеткенип турар. Оларның үүлгедип турар кемниг херектеринге кижи төрелгетен сеткил-сагыжының ханызындан килеңнеп турар деп, чагаада чугаалаан.

ВДР-ниң агаарынга

ХАНОЙ. (СЭТА). ВДР-ниң агаардан халдаашкыннарга удур камгалалы октябрь 9-та Ханойнуң, Иенбай болгаш Намха можуларның агаар делгеминге үш америк «Фантомну» дүжүр аткан.

Эрткен субботада Ниньбинь можуга АКШ-тың узуткаткан бир хыдыкчы самолёду-биле катай алырга, Каттышкан Штаттарның Соңгу Вьетнамга когаралдары ам 3.984 шериг машиназы болган деп, ВИА агентилел дыңнаткан.

Дугуржулга чедип алдынган

ХАНОЙ. (СЭТА). Лаостуң патриотчу фронтузунуң ТК-зының даргазы ызыгуур салгаан Суфанувонг биле Вьентьянда чагырга черин баштап турар ызыгуур салгаан Суванна Фуманың төлээлекчизиниң аразынга ужуражыышкын Лаостуң найысылалынга болган деп, Каосаң Патет Лао агентилел дамчыткан. Ол ужуражыышкын чуртка тайбың таарыштырылга кылырын чедип алырынга сонуургалдыг лаос талаларның аразынга болур чугаалажыышкыннарның белеткелин чорудар сорулгалыг болган.

Чугаалажыышкыннарның болур чериниң, Лаостуң патриотчу фронтузунуң төлээлекчилериниң Вьентьянга турар үезинде ажыл-чорудулгазынга эргежок чугула байдалдарны хандырып бээриниң, транспорт хөлгелериниң болгаш оон-даа өске чүүлдер талазы-биле дугуржулга чедип алдынган. Талалар боттарының эргежок чугула деп санаар, өске-даа айтырыгларының талазы-биле чугаалажырын база уламчылаар деп шиитпирлээн.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ИОСИП БРОЗ ТИТОНУҢ ХАРЫЫЗЫ

БЕЛГРАД. (СЭТА). «Бир эвес Югославияда байдалды, сөөлгү чылдарда бистиң чурттуң хөгжүлдезин, ооң улуг чедиишкиннерин болгаш ооң делегейде ат-алдарын шыны-биле көөр чүве болза, бистер аңаа сеткил ханып болур бис — деп, Югославияның Коммунистер эвилелиниң даргазы ЮСФР-ниң президентизи И. Броз Тито Загребтиң «Виесник» солунунуң корреспондентизиниң интервьюзунга чугаалаан.—Хоозураан, дайын мурнунда хожудаңгай турган чуртту бистер чаа чурт кылдыр тургузуп, ону экономика, политика болгаш өске-даа талазы-биле долу хөгжүткен бис.

«Югославияның хөгжүлдезиниң харысалгазы бирги ээлчегде коммунистерге онаажып турар деп санаар мен. Ынчангаш коммунистер чаңгыс эптиг болуру эргежок чугула—деп, Тито демдеглээн.

Партия болза Югославияга башкарыкчы, авангардчы күш болур ужурлуг деп ЮКЭ-ниң даргазы демдеглээн. А ындыг болуру дээрге-ле социализм болгаш коммунизм-биле шуут таарышпас кижилер, партияга эрге-дужаал, хууда эрге-ажыын сүрүп кирген болгаш чүгле партийжи амыдыралга эвес, харын-даа бистиң бүгү ниитилел хөгжүлдевиске шаптыктап турар кижилер аңаа турбазын дээни ол-дур. Ындыг кижилер партияга турбас ужурлуг... Партия VI съездиниң соонда бодунуң ат-алдарын дыка оксунган. Чүге дээрге, алдыгы съездиниң соонда социалистиг хөгжүлдениң эң чугула факторун узуткаар хөөннерниң тыптып келгениндeн болган».

Партияның ролю ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга кудулаан турган — деп, Тито сагындырган. Коммунистер массаларны идея талазы-биле углап-баштаар болгаш аңгы дайзыннарының амгы үеде бистиң чуртувуста ээлеп турары ындыг туруштарын аңаа бербес ужурлуг — деп, ол айыткан.

Демократияның кол утказын чугаалааш, Тито дайзыннарның демократияны ажыглаарын болдурбас болгаш бо талазы-биле серемчилелдиг болуру эргежок чугула деп демдеглээн. «Кандыг-даа черде аңгы дайзыннары бар болгай. Олар дээрге социализмге удур кижилер-дир, олар дээрге өскениң күжүбиле байыырын күзеп турар кижилер-дир. Чогум-на олар аңгы дайзыннары-дыр, ынчангаш бистер ындыг кижилерни партиядан үндүр сывырар болгаш администрация чуруму-биле истеп-сүрер ужурлуг бис».

И. Броз Тито түңнелинде Югославияның аныяктарын улам идепкейлиг болурунче, ЮКЭ-ниң программазын барымдаалаарынче кыйгырган.

КОММУНИСТЕРГЕ КЫЙГЫРЫГ

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретарының оралакчызы Жорж Марше ам болур парламент соңгулдаларынга холбаштыр чөөн үзелдиг күштерниң кады кылган чазак программазының улуг ужур-дузалыын айыткан. Ол программа ажылчы массаларга калбак перспективаларны ажыдып берип турарын Ж. Марше чугаалаан. Ол Париж чоогунда Шуази-ле-Руа хоорайга шүлүкчү Поль Элюар аттыг культура төвүн ажыдарынга чүве чугаалааш ынча дээн.

Кады кылган чазак программазынга үндезилээш, улусчу күштерниң быжыг эвилелин тургузарынче Францияның коммунистиг партиязы бодунуң бүгү организацияларын болгаш кежигүннерин кыйгырган деп Жорж Марше чугаалаан.

В. Шеель Кыдатта

ПЕКИН. (СЭТА). ГФР-ниң даштыкы херектер министри В. Шеель Кыдатта албан ёзузу-биле аян-чорук кылып чеде берген.

Ийи катап ажыг

ТОКИО. СЭТА-ның корр. В. Зацепинниң дамчытканы.

Чепсектиг күштерни 1972—1976 чылдарда хөгжүдериниң 4-кү беш чыл планын япон чазак октябрь тоста бадылаан. Чаа план ёзугаар көрүп турар шериг чарыгдалдарын парламентиге бадылаар болгаш сөөлгү чылдарда турганындан дыка хөй—5.100.000 миллион иен акша болур. Ол дээрге, чепсектиг күштерни хөгжүдериниң үшкү беш чыл планының (1966—1971 чылдар) шериг чарыгдалдарындан ийи катап ажып турар-дыр.

Чаа план ёзугаар япон бүдүрүлге черлеринге кылыр ужурлуг боо-чепсектиң эң болбаазын хевирлери-биле чурттуң чепсектиг күштерин хандырарын көрүп турар. Япония Вашингтонnуң сүмезин ёзугаар АКШ-тан чамдык хевирниң самолёттарын садып алырындан ойталаан болгаш оларны бодунуң заводтарынга бүдүрүп үндүрер деп шиитпирлээнин ук черниң хайгааракчылары демдеглеп турар.

Чурттуң оппозициялыг партиялары чаа шериг планы делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга таарышпас деп айыткаш, аңаа удурланыышкынын илереткен.

(СЭТА).

Ажыл соксадыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Гавай ортулуктарда далай өртээлдериниң ажылчыннарының бүгү-нийти ажыл соксадыышкыны эгелей берген.

Ол ажыл соксадыышкынының болур дей бергениндeн бээр үр апарган. Далай өртээлдериниң чүък чүдүрүкчүлериниң болгаш склад ажылчыннарының ол черде профэвилел салбырының эрги керээзиниң хуусаазы эрткен чылдың июньда төнген, ынчангаш профэвилелдиң удуртукчулары АКШ-та амыдыралчуртталгага үндүрер чарыгдалдарның үргүлчү улгадып турарын барымдаалааш, ам чарар ажыл-иш дугуржулгазынга ажыл төлевирин улгаттырары эргежок чугула деп көөр чүүлдү немээрин суднолар аргыжылга компанияларының ээлеринден негээн. Ол компанияларның ээлери чүгле ажылчыннарның негелдезин хандырып бээриндeн ойталаан эвес, харын суд эрге-чагыргазының дуза чедирерин каш-даа катап ажыглаан.

УЛАН-БАТОРДА

МАРН-ның ТК-зының Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның өске-даа удуртукчуларының ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Эртем болгаш техника талазы-биле күрүне комитединиң даргазы В. А. Кириллинге баштаткан совет делегация-биле ужуражыышкыны Моолдуң Араттың Революстуг партиязының Төп Комитединге болган.

Совет делегация МАР-да эртип турар совет эртемниң болгаш техниканың хүнү-биле холбаштыр чеде берген.

* * *

Моол найысылалда совет эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин көргүскен делгелге ажыттынган. Ында Совет Эвилелиниң космосту шинчилээринге чедиишкиннерин, медицина үлетпүрүнүң болгаш кадык камгалалының хөгжүлдезин, саналга техниказының, ыяш чазап болбаазырадыр үлетпүрнүң, көдээ ажыл-агыйның, аъш-чем үлетпүрүнүң чедиишкиннерин калбаа-биле көргүскен.

(СЭТА).

Суданның чаа чазаа

ХАРТУМ. (СЭТА). Суданда 25 кижи составтыг чаа чазак тургустунган. Омдурман радиозунуң дыңнатканын ёзугаар алырга, президент Джафар Нимейри премьер-министр болгаш камгалал министри болур эргени чаа чазак бодунга арттырып алган.

Даштыкы херектер министринге Мансур Халед, иштики херектер министринге — Мухаммед Багир Ахмед, национал экономика министринге— Ибрагим Монейм Мансур, көдээ ажыл-агыйнынга — Бади Хабаши оларны томуйлаан. Суданның мооң мурнундагы чазаа улус хуралының эрткен неделяда болган соңгулдазының соонда эрге-хүлээлгезиндeн дүшкен. Улус хуралы Суданның чаа үндезин хоойлузунуң төлевилелин 6 ай дургузунда ажылдап кылыр ужурлуг.

БӨГҮН — ПОЛЬША ШЕРИГ ХҮНҮ

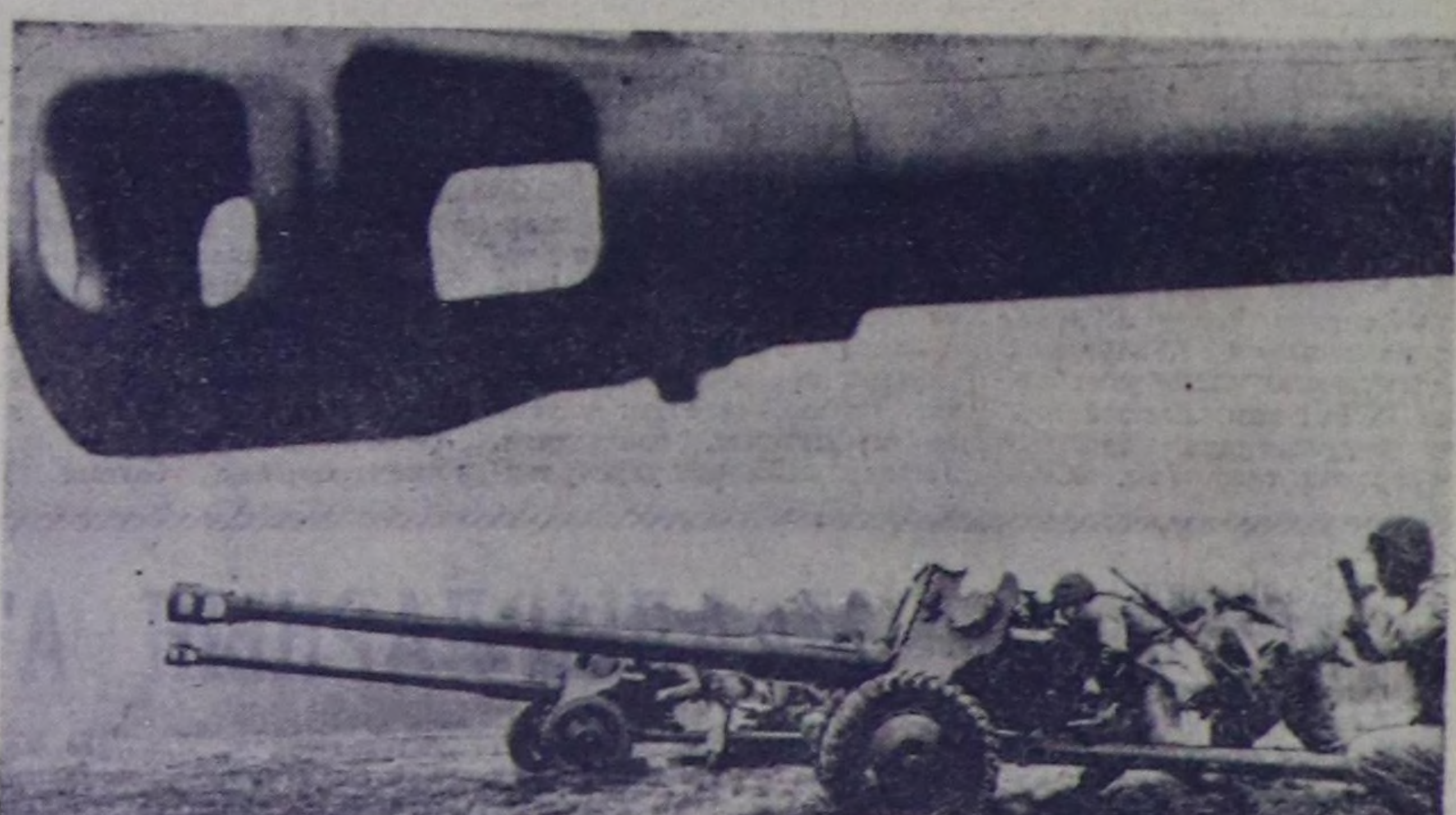

Совет черге тургустунган польша чепсектиг күштерниң кезектери Ленино (Белоруссия) чоогунга фашистиг эжелекчилерниң шериглерин ол хүнде чылча шапкаш, дайынчы алдарлыг оруун эгелээн.

Амгы үениң чаа чепсээ-биле чепсегленген Польшаның чепсектиг күштери улустуң социалистиг чаалап алыышкыннарын төлептиг камгалап турар болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң акы-дуңма армияларының шынчы, идегелдиг эвилелчизи.

ЧУРУКТА: танкыга удур кезек боодалга туружунда.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

Күш-ажылчы шылгалда

Студентилер чаа общежитиеде чурттай берген

Ол бажыңны Кызылда эң дүрген тургустунган бажың дизе частырыг болбас. Планнаттынганын ёзугаар ооң баштайгы чурттакчылары ол бажынче келир чылдың төнчүзүнде көжүп кирер турган. Чугаа болза найысылалдың Интернационал кудумчузунда нийти чуртталга бажыңының дугайында чоруп турар. Ол дээрге күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң студентилери болгаш башкылары чурттаар беш каът чаагайжыды туткан бажың-дыр.

Тудуг-сууру, материал-техниктиг баазазы чылдың-на хөгжүп орар бистиң баштайгы дээди өөредилге черинистиң студентилериниң, башкы кадрларының саны база үргүлчү өзүп орар. Эртем-техниканың сөөлгү чедиишкиннерин, ажыдыышкыннарны барымдаалап янзы-бүрү кафедралар аайы-биле тускай кабинеттер, лабораториялар немешпишаан. Институттуң студентилери чурттаар шөлдү дарый делгемчидери эң чугула айтырыгларның бирээзи болу берген. Институтта комсомол комитеди чайгы дыштанылга үезинде студентилерниң тудуг отрядын организастааш, ханазын туткан чуртталга бажыңынга бызаңнаашкын, шеверлел ажылдарын кылыр, объектини хууса бетинде, бо өөредилге чылының эгезинде ажыглалга киирер деп шиитпирлээн. Аныяктарның саналын институтта партия, профэвилел организациялары чүүлдүгзүнүп деткээн болгаш «Тыва тудуг» трести дамчыштыр тудугжулар-биле ажыл-херекчи харылзааны тургускан.

Апрель айда студент отрядтың кежигүннери шеверлээр, бызаңнаар ажылга өөренип, тудугжу бригадаларга практикалап кирипкен. Кызылда эң шырак дээн шеверлекчилер бригадазы — 48 тудуг эргелелинде Е. Краснобаева бригадирлээн коллективке бажыңны штукатурлаарынга, соңга, шаланы дозулап будууруңга, чугайлаарынга өөрениири-биле келген кыстар ажылынга харысалгалыы, шевергин кежээзи-биле ылгалып турганнар.

Сентябрьда болгаш бо айның эгезинде студентилерниң хөй кезии дүжүт ажаалдазынга ажылдап турган. Тудугжу отрядтың кежигүннери нийти чуртталга бажыңын дүжүт ажаалдазындан өөрү ээп келир үеге чедир ажыглалга киирер сорулганы салгаш шудургу ажылдаан. Эрткен неделяның төнчүзүнде Күрүне комиссиязы пединститутуң нийти чуртталга бажыңын «эки» деп демдек-биле хүлээп алган. Студентилер шудургу өөрениири-биле черге-лештир күш-ажылга, нийтилел мурнунга боттарының берген сөзүн быжыг тудуп шыдаарын бадыткаан.

Интернационал кудумчузунда чалыыларның нийти чуртталга бажыңы. Кирип келирге-ле чаа дозунуң чыды думчукка дээр. Чаа бажынче кирген кижи ооң шыпарының дугайында баштайгы үнелелди ооң шеверлээниниң барымдаалап бээр болгай. Студентилер бо бажыңны шеверлээр дээн дугайын дыңнааш чамдык тудугжулар «оларның соонда үрей кыдыышкыннарны эдер эвес, объектини план ёзугаар кылгай аан» дижип турган деп чугаа бар. Ону бодааш коридорну, чырык холлду, өрээлдерни ээлээн-не кичээнгейлиг шинчилеп чор бис. Соңгалар баштарын, булуңнарны дескилей дорт кылганын, чугайлаашкынны болгаш дозулаашкынны черле шевергин кылганын кирген кижи эскерип каар.

Өөрениири-биле келген студентилер чаа бажыңче чаа-ла көжүп кирген, орун-дөжек херекселдери алган, өрээлдерин эмгелеп-секкелээн, чай чок-ла ажылдаан турлар.

Бажыңны бодунуң холу-биле кылышкаш, ам мында чурттай берген студентилерни дораан-на тып алыр сеп. Оларның бирээзи — үшкү курсчу Уля Сорокинага ужуражы бердивис: Е. Краснобаеваның бригадазынга шеверлел ажылынга өөренип алганын, чайын эң харысалгалыг участокка — соңга, эжик баштарын штукатурлап, дескилээринге ажылдап турганын ол биске чугаалады.

Студентилерниң «Эрестер» деп аттыг тудугжу отрядын мергежилдер аайы-биле бригадаларга хуваагап турган. Бызаңчылардан М. Лобанов, А. Кудинов, В. Кара-оол, плита салыкчылары, чазаныкчылардан О. Дажы-Сегбе, М. Тас-оол, Ю. Хворовка удурткан соңга шилдекчилериниң бригадазының кежигүннери дээш дыка хөй студентилер күш-ажылчы семестриниң харысалгалыг, нарын шылгалдазын тергиин эки дужааган.

№ 48 тудуг эргелелинде мастер Е. Иванцованың биске чугаалааны болза:

— Студент кыстар-даа, оолдар-даа организастыг, быжыг чурумнуг, соглээн сөзүн быжыг тудары дээш чүткүлдүг чоруу-биле сагыжымга дыкала таарыштылар. Бистиң эргелелден келген инструкторлар шуптузу боттарының аныяк өөңнүктериниң дугайында чүгле чылыг сөстерни чугаалаар апаар.

Шынап-ла чалыы назынның соруккуру, дескел билбес кежээ чүректиң деви бо: чайгы күш-ажыл семестринде Кызылдың пединститудунуң «Эрестер» отряды 160 муң рубльдиң ажылын күүсеткен. Бир өрээлге-ле 4 кижи чурттаарынга таарыштыр туттунган бажың 432 оруннуг, оон аңгыда студентилер бот-кичээл кылыр улуг помчулга залдыг, чеменир буфеттиг, изиг, соок суглуг, чунар душтуг, идик-хеп чуур, аштаар, базар өрээлдерлиг, улуг электроплиталарлыг кухнязы база бар, чылыг, делгем бажыңны хууса бетинде дужаарынга олар улуг салыышкынны кирген. Эрхейлер!

М. СМИРНОВА.

Тюмень областың хемнеринге аргыжылга кылыры доостур чоокшулап келген. Нефтичилерге, геологтарга, тудугжуларга чедирип бээр чүъктер сөөрткен суднолар соңгу чүкче шууржупкан чоруп турар. Сибирьның нефть-газ тывыштыг черлеринче 6 миллион тонна хире аъш-чем, үлетпүр бараанын, дериглерин, тудуг материалдарын чорудуп берген.

ЧУРУКТА: «Тюменьниң нефть-газ тывыжының кол эргелелиниң» ажылчын хандырылга участогунуң садыг, садып алыышкын баазазының ортээли. Ол бааза соңгу-чүкче 4500 тонна чаа ногаа, чимис, картофельди чорудуп берген.

П. Сапожковтуң фотозу.

(СЭТА-ның фотохроиказы).

ТЫВА — ДЕЛЕГЕЙ КӨРҮНЧҮҮҮНДЕ

Чөөн Сибирь улустарының культура амыдыралынга сонуурганчыг база бир болуушкун болган. Парлалганың медээлер агентилелиниң Чөөн-Сибирь салбыры тургустунган.

Чоокта чаа Тывага ПМА-ның корреспондентилер бригадазы чораан. Бригаданың Тыва АССР-ге эң баштай келгени ол. Бистиң корреспондентивис ол бригаданың кежигүннери-биле ужуражып чугаалашкан. «Шынның» корреспондентизинге ук бригаданың кежигүнү Д. Хванның берген интервьюзун моон адаанда парладывыс.

— Парлалганың медээлер агентилелиниң парлап үндүрер дээш Москвада белеткеп турар чүүл-бүрү үндүрүлгелерин номчукчулар хөлчок сонуургап турар — дээш, ПМА-ның корреспондентизи Д. Хванның оон ынай чугаалааны:

— Бо чылын бистиң чуртувус Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң тургустунганынын чартык чүс чыл оюн делегейниң дээшилгелиг бүгү кижи төрелгетени-биле кады демдеглээр. Совет кижилерниң, хөй-хөй националдарның төлээлекчилериниң аразында тургустунган харылзааларны делегейниң хөй-хөй чурттарында ПМА-ның номчукчулары сонуургап турар.

Ынчангаш ажыл-иште болгаш амыдырал-чуртталгада тургустунган, чаа социалистиг харылзааларның кижини шынап-ла чаа, коммунистиг үениң кижизи мөзүлүг болдуруп турар кайгамчык ханы салдарлыын ПМА-ның даштыкы чурттарда он-он муң номчукчуларынга тодаргай көргүзүп бээр — хүндүлүг болгаш харысалгалыг сорулга Чөөн-Сибирь салбырының мурнунга тургустунган. Ынчангаш ук салбыр, ылангыя Тываның, Бурятияның болгаш Чита областың ажылчы чоннарының амгы амыдыралын пропагандалаарынче эвээш эвес кичээнгейни салыр.

Ындыг болганда, ПМА-ның Чөөн-Сибирь салбырының тургустунганы буряттар, хакастар, орустар, тывалар, украиннер, армяннар, эстоннар, чуваштар..., чурттап турар Тываның болгаш Бурятияның эртем, культура, литература, уран чүүл хөгжүдеринге чедиишкиннериниң, бистиң чуртувустуң бүдүрүп турар нийти продукциязының хемчээлин улгаттырарынга ол республикаларның экономиказының киирип турар улуг-хуузунуң бедии-биле улгадып үнелеткени ол деп бодаар-дыр мен. Интернационализмниң, акы-дуңма найыралды быжыглаарының темалары — ПМА-ның белеткеп турар, хөй санныг материалдарының кол-кол темалары ол. Ону демдеглеп каайн.

ПМА-ның салбыры Тыва болгаш Бурят республикаларының акы-дуңма Моол-биле болгаш өске-даа республикалар-биле культура харылзааларының хөгжүп турарынче улуг кичээнгейни салыр.

Бисти Тыва, ооң кайгамчыктыг болгаш сонуурганчыг кижилери чылыы-биле хүлээп алды. Республиканың күрүне, хөй-нийтизиниң сураглыг ажылдакчылары, Тываның журналистери бистиң авторларывыс болур. Аңаа өөрүүр-дүр бис. Амгы Тываның экономика, культуразының чечектелиишкинин, хөй-хөй националдарның улустарының акы-дуңма дузалажылгазын, тыва колхозчуларның, республиканың бүгү чонунуң чаагай амыдыралын даштыкы чурттарда миллион-миллион номчукчуларга олар чугаалап бээр.

Бистиң корреспондентивис Төп телевидениениң Москвадан келген журналистери-биле кады СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Токаны ооң ажылдаар кабинединге тырттырып алган. Социалистиг Тываның хөгжүлдезинге, ооң коммунистиг келир үезинге чаагай үүлени бүдүрүп берген ол кижини номчукчулар ол чуруктан көөр. Ол чурук-биле кожа эш Токаның 1921 чылда тырттырган чуруун көргүзер бис. Таңды районнуң Кочетово суурунуң музейинде ол чурукту хумагалыг кадагалап турар чорду.

Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунга чордувус. Колхозтуң ажыл-ишчилериниң хөй националдыг составын магададывыс. Олар механика мастерскаязынга ийикпе тараа шанынга, фермаларга, хойжу бригадаларга — кайда-даа ажылдап турза, оларның ажыл-ижи боттарының республиказынга, ажылагыйынга, бүгү совет улуска ачы-дузалыг. Делегейниң бараж бүгү чурттарында миллион-миллион номчукчуларывыска бистиң көргүзер маадырларывыс шак ындыг — деп, Д. Хван түңнеп чугаалаан.

Көрүлде бүдүүзүнде

ССРЭ-ниң 50 чыл болур оюнга турасклаткан кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң бүгү-россия көрүлдези чоруп турар. Көрүлдениң бирги ээлчээ хоорай, суурларга эрткилээн. Ийиги ээлчег районнар төптеринге болур.

Көрүлдени удуртур республиканың оргкомитединиң хуралы болган. Республиканың аңгы-аңгы районнарында көрүлдеге белеткел дугайында дыңнадыгны культура министриниң оралакчызы Д. А. Попков болгаш областың профэвилелдер чөвүлелиниң секретары С. Д. Киров олар кылган.

Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң республика көрүлдезиниң ийиги ээлчээ бо чылдың октябрь 14—15 хүннеринден эгелээш, ноябрьның баштайгы хүннеринге чедир болур.

МЕДАЛЬДАРЖЕ БАЗА БИР БАЗЫМ

СКОПЛЕ. (СЭТА). Бүгү-делегейниң хол-шыдыраа олимпиадазынга ССРЭ-ниң шилиндек командазы база бир тиилелгени чедип алган. Шүүлде маргылдаазының он ийиги салыынга бистиң шыдыраачыларывыс АКШ-тың командазын 3 : 1 санга уткан.

Совет шыдыраачылар 33,5 удут санын алгаш, Венгрияның ийиги черде чоруп турар шилиндек командазындан ийи сан мурнай берген.

Чаа гроссмейстерлер

СКОПЛЕ. (СЭТА). ФИДЕ-ниң ээлчеглиг конгрезинге алды шыдыраачыларга делегей гроссмейстери деп атты тывыскан. Ындыг бедик атты бистиң Владимир Тукмаков, болгар Иван Радулов, Ян Смейкал (Чехословакия), Альбин Иламинд (Югославия), Ульф Андерссон (Швеция) болгаш Энрике-Коста (Бразилия) оларга тывыскан.

Бир бөлүк шыдыраачылар делегей мастери деп атты алганнар. Оларның аразында совет шыдыраачы Михаил Иодгаец база бар. Шак-ла ындыг атты беш херээжен шыдыраачыларга база берген. Оларның аразында ССРЭ-ден Маргарита Шуль, Ася Эпштейн болгаш Ирина Левитина кирген.

Шыдыраа кештериниң талазы-биле делегей гроссмейстери деп чаа атты дөрт эдиотчуларга тывыскан.

Өңнүктерге чорааныывс

Бо чылдың октябрь 3-тен 10-га чедир Россия Федерациязының чечен чогаалының болгаш уран чүүлүнүң хүннери Азербайджан ССР-ге болуп эрткен. Уран чүүлдүң алдарлыг коллективтери, күүседикчилери, сураглыг чогаалчылар, чурукчулар, композиторлар, кинематографистер, театр уран чүүлүнүң ажылдакчылары, эртемденнер, Россияның үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйының алдарлыг кижилери Азербайджанның ажыл-ишчилериниң мурнунга чүве чугаалап, боттарының уран талантыларын бараалгаткан. Оларның аразында РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары, ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Свиридов, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады С. Михалков, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң Композиторлар эвилелдериниң баштаар черлериниң секретары, ССРЭ-ниң Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң улустуң артизи Д. Шостакович, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, күрүнениң подшипник заводунуң слесарьлар бригадири А. Викторов, ССРЭ-ниң Чурулга академиязының чиңгине кежигүнү, РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы, РСФСР-ниң Күрүне шаңналының лауреады, Россия Федерациязының уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Г. Коржев болгаш өске-даа сураглыг эштер бар тургулаан.

Москваның Күрүне филармониязының симфония оркестри, Күрүнениң орус нийти ырының академиктиг республика капеллазы, орус улустуң күрүнениң академиктиг, Пятницкий аттыг улусчу нийти ырының коллективи, Башкир АССР-ниң улусчу танцының күрүне ансамбли, Сибирьниң танцы талазы-биле күрүнениң Красноярск ансамбли болгаш өске-даа алдарлыг коллективтер база аңаа чоруп чоннуң мурнунга бараан болганнар.

Бо уран чүүл байырлалының сорулгаазы болза ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылынга уткуштур интернационалчы акы-дуңмалышкы ёзунуң болгаш улустарның найыралының өндүр улуг идеязынга холбаштыр хемчеглерни боттандырары турган.

Ол алдарлыг коллективтер, күүседикчилер-биле кады бистиң «Саян» ансамбливистен каш кижи ынаар чоруур аас-кежиктиг болган бис. Бистен аңаа үш хомусчу чораан, ол болза Тыва АССР-ниң Культура министерствозунуң улуг инспектору А. Салчак, ансамбльдиң артистери — Эрескыс Ооржак болгаш бо чүүлдүң автору. Оон ынай хөөмейлеп, каргыраалаар, бистиң республикада алдарлыг болуп турар Максим Дакпай болгаш Ооржак Хунаштаар-оол олар база чорааннар.

Москвага ужудуп чеде бергеш, «Восток» дээр каас чараш гостиницага чурттап турдувус. База белеткелдер кылып турдувус. Оон Бакуже «Найырал» поездизи-биле бүгү киржикчилер чорупкан бис. Азербайджанның найысылалынга бисти байырлалдыы-биле уткуп алган. Вокзалга чыглып келген чонну көөрге, янзы-бүрү националдарның хептерин кеткилээн. Хөй кижилер биске байыр чедирип, ырлап, танцылап берип-даа турар болду. Аңаа бисти уткаанынга холбаштырган митинг болган. Хөгжүм диңмирел турган.

Уран чүүл ажылдакчылары, корреспондентилер, чурук тырттырар кижилер кижээ четкилеп келгеш:

— Кайыын келген силер, чүнү күүседир силер? — деп, бо-ла айтырып бээр. Аңаа чеде бергеш, «Интурист» дээр гостиницага турган бис.

Бакуда операның болгаш балеттиң улуг театрынга бистиң көргүзүглеривис болган. Тыва АССР-ден барган күүседикчилерниң күүселделерин чылыы-биле уткуп ап, аажок адыш часкап тургулаар болду, аңаа бис сеткилдивистиң ханызындан өөрүп турдувус.

Хостуг шактарда гостиницага чедип келирге, кады чурттап турганывыс уран чүүл ажылдакчылары бистиң, сыгытчыларывыска келгилээш:

— Бо кандыг аай чүвел, аксыңарда эдер чүве суп алган эвес силер бе? — деп айтыргылаар-даа болду.

Бистиң демир-хомустарывысты көргеш:

— Бо хире биче херексел хирезинде кончуг таарымчалыг үннүг, чараш аялгалыг-дыр — деп, чамдык эштер чугаалап, ону аажок сонуургап, биске ойнап берийерем деп дилээш туруп-даа бергилээр чораан.

Чамдык сураглыг артистер-биле чугаалажып, оларның сүмелерин ап, белектер-биле-даа солчуп турдувус.

Ооң соонда бакужулар бисти байырлалдыы-биле үдеп каан. Бистер Москвага келгеш, ындыг үр болбайн бээр чаныпкан бис.

РСФСР-ниң чечен чогаалының болгаш уран чүүлүнүң Азербайджанга болган хүннеринге киржип турганывыс биске кажан-даа уттундурбас болуп артып калган. Ол болза Совет Тываның уран чүүлүнүң улам-на чечектелип сайзырап турарының база бир херечизи болуп турар-дыр.

П. МОНГУШ,

«Саян» ансамбльдиң артизи.

МААДЫРЛАРНЫҢ АТ-АЛДАРЫ ӨЛҮМ ЧОК

САХАЛИННИҢ БЕДИГЭЭШТЕРИНГЕ

Ол бедигээшче полк ийи хүн халдаан. Бир чедиишкин чок шаар халдаашкынның соонда, улуг лейтенант Иван Марочек командиринге чугаалаан: — Самурайларны дүне турушарындан үндүр сывырарын шенеп көөрүн чөпшээрептер көрүңер.

Офицерниң саналы командирге таарышкан. Ынчангаш ол офицерге дузалаары-биле солдаттарны тускайлап берген. Дүне дайзынның турушарынче ийи-үш кылдыр үстүп алгаш, үңгеп чорупканнар. Хенертен болган халдаашкынның түңнелинде, полк чаңгыс-даа кижизин чидирбейн, ол бедигээшти эжелеп алган...

Хөй-ле чылдар дургузунда сахалинчилерге Иван Иванович Марочек дугайында чүү-даа билдинмейн келген. Ам ол билдинген. Курлавырда майор П. Марочек Ангарскиде чурттап турар. Мурнуу Сахалинни хостаарынга киришкен совет дайынчыларның дугайында материалдарны чыып турар подполковник Дмитрий Петрович Зуев ону истеп тыпкан. Эш Зуев Мурнуу Сахалинни хостаарынга маадырлыг чорукту кылган 15 совет дайынчыны тып илереткен.

А. СОРОКИН,

подполковник.

* * *

КУДУМЧУ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры С. Грицевец — Белоруссия чурттуг Минскиде ооң адын эдилээн кудумчу бар. Оон шоолуг ырак эвесте республиканың үлетпүрүнүң төвү — трактор заводу туруп турар. Маадырның адын эдилээн кудумчуда чурттап турар ажылчыннар ооң ат-алдарын ыдыктыы-биле сагып турар. Грицевец кудумчузунуң чурттакчылары чылдыңна маадырга тураскаадып улуг байырлалды эрттирери чаңчыл апарган. Ындыг байырлал чоокта чаа болуп эрткен.

Байырлалдың чыскаалында — хоочун коммунистер, ужудукчунуң дайынчы эш-өөрү, эрес-маадыр ужудукчунуң өңнүктери — школаларның өөреникчилери... Колонна заводтуң стадионунга баргаш, аңаа байырлыг митингиге киришкен.

Е. САДОВСКИЙ.

* * *

АЛДАР МУЗЕЙИНДЕ

Дайынчы алдарның музейин көрүп чорааш, аңаа дайынчы П. Ходанич чаңгыс черге тулчуп чораан маадырларның овур-хевирлерин чуруп кылыр деп шиитпирлээн. Бодунуң ол күзелин командирлери-биле сүмелешкен.

Ажыл эгелээн. Ходанич дайынчыларның эрес-маадырлыг чоруктарын чугаалап турар документилерни кыйамчалыг өөренип көрген. Ынчангаш ол хостуг үелеринде оларның овур-хевирлерин мурун, сиилбип кирипкен. Ажыл чедиишкинниг доозулган. Он дөрт маадырларның дүрзү-хевирлерин дайынчы алдарның музейинде делгээн.

В. НЕДОДАТКО,

капитан.

(«Красная звезда» солундан).

телевидение

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ

МОСКВАДАН

13.00—Дамчыдылгалар программазы. 13.05—Өңнүг телекөргүзүг. Уруглларга мультфильмнер программазы. «Маугли». 2-ги серия. 13.35—Медээлер. 13.45—Школачыларга. «Сонуургактарның турнири». 14.30—Өңнүг телекөргүзүг. —Улустуң музыказының концерти. 15.15—«Миллионнарның ленинчи университеди». «В. И. Ленин — улуг интернационалист болгаш патриот». 15.45—Өңнүг телекөргүзүг. Хоккей талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. «Спартак» (Москва) — СКА (Ленинград). 3-кү оюн. (Бижидилге). 16.20—16.30—Чапсар. 16.30—«Кодээниң ажыл-ижи». 16.40—Н. Долинина — «Жуков эмчи, чалалгаже!». Телешии. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Баскетболга Европа чемпионады. Херээженнер. ССРЭ—Венгрия. Болгариядан дамчыдылга. (Бижидилге).

КЫЗЫЛДАН

19.15—Телемедээлер. 19.25—«Спортчу хайгаарал». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.45—Өңнүг телекөргүзүг. «Кыстың чазы». Уран-чечен фильм.

КЫЗЫЛДАН

21.20—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

21.30—Дамчыдылгалар программазы. 21.35—«Сибирьниң күчүзү». 3-кү дамчыдылга. 22.05—«Балет дугайында». ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи шаңналдың лауреады Галина Уланова. Дамчыдылганы Б. Львов-Анохин чорудар. 23.00—23.30 —«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге чаъс, хар чаар. Барыын углаатыышкынныг хаттың дүргени секундада 7—10 метр, ол чамдык үелерде 12-18 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы даглыг черлерге 2 градус сооктан 3 градус чедир чылыыр, өскелеринге 0—5 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар, биче чаъс, хар чаар. Хаттың дүргени секундада 7—12 метр чедер, чамдыкта 12—18 метр чедир дыңзыыр. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыг болур.

КИНО

ОКТЯБРЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Орус шөл» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аас-кежиктиң хүнү». 16.50, 18.40, 20.30, «Цитадель харыылады» 15.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Диканька суур чанынга кежээлер» 15.00, 18.40, «Эрги амыдыралдан драма» 16.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хостуг бооп төрүттүнген» 9.00, 12.50, «Бат таарыкчызы кыс» 10.50, 14.50, 16.50, 18.50, 20.50 шактарда.

ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

ОКТЯБРЬНЫҢ 13—14—15 ХҮННЕРИНДЕ

В. ШЕКСПИР

«РОМЕО БИЛЕ ДЖУЛЬЕТТА»

(Беш көжегелиг трагедия).

Шииниң эгелээри кежээкиниң 8 шакта.

Касса эртенгиниң 10 шактан эгелеп ажылдаар.

Коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

ДИРЕКЦИЯ

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 21-47 үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларының 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 Телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—01050